

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

**Tvorba Václava Hraběte a její ohlasy
(kritické i tvůrčí)**

Creation of Václav Hrabě and the Feedback (critical and creative)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Lenka Vaníčková
Studijní obor: Česká filologie
Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Lenka Vaníčková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce prof. PhDr. Lubomíru Machalovi, CSc. za cenné rady, připomínky a za ochotu při spolupráci.

Obsah

1. Úvod	5
2. Život Václava Hraběte	8
3. Situace v české literatuře od přelomu 50. a 60. let 20. století po současnost	10
3.1. Přelom 50. a 60. let 20. století a 60. léta	10
3.2. Léta „normalizace“	14
3.3. Období po roce 1989	18
4. Kritický ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost	20
4.1. 60. léta	20
4.2. Léta „normalizace“	21
4.3. Období po roce 1989	26
5. Tvůrčí ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost	39
5.1. 60. léta	39
5.2. Léta „normalizace“	42
5.3. Období po roce 1989	44
6. Václav Hrabě jako inspirace českých umělců	51
7. Václav Hrabě – přeceňovaná legenda?	61
8. Závěr	64
I. Příloha – Rozhovory s českými umělci	66
Anotace	72
Resumé	74
Seznam použité literatury	76

1. Úvod

Václav Hrabě. Básník, který za sebou navzdory svému krátkému životu zanechal dodnes rezonující literární dílo. To sice obsahuje pouze jednu sbírku sebraných básní, jedinou dochovanou povídku a několik článků (především v revue *Divoké víno*), přesto existuje něco, čím tento básník ještě oslovuje současné čtenáře, včetně literárních kritiků a umělců, kteří dále reagují na Hrabětovu tvorbu. A to nemluvíme pouze o básnicích, ale třeba i písničkářích a dramaticích. Cílem této diplomové práce je identifikovat právě příčiny přetrvávajícího zájmu o osobu a dílo Hraběte. Ukážeme na jasné inspirační spojnice mezi tím, co Václav Hrabě vytvořil a tím, co tvořili ostatní umělci po jeho smrti, byť i o několik desetiletí později.

Diplomová práce navazuje na mou práci bakalářskou s názvem „*Beatnik Václav Hrabě?*“. Ta se snažila objasnit, zda Václav Hrabě je správně zařazován k české „odnoži“ amerického hnutí beat generation. Kromě analýzy veršů amerických beatniků a básní Václava Hraběte jsme podrobili zkoumání také tvorbu českých autorů a autorek, kteří byli prokazatelně inspirováni tímto proudem šedesátých let dvacátého století (např. básnířky Inka Machulková a Vladimíra Čerepková). Společné znaky jsme poté sice našli, avšak ještě výrazněji jsme spatřovali v jejich tvorbě rozdílnost. Více se nabízelo propojení Hrabětovy tvorby s jeho domácími básnickými předchůdci, a to zejména s Jiřím Štolou. Ten byl jedním z hlavních představitelů poezie všedního dne (stejně jako Karel Šiktanc či Miroslav Holub), která se stala programem literární skupiny kolem časopisu *Květen* ve druhé polovině padesátých let. Hrabětovi byla poezie všedního dne inspirací už při studiích v Praze. Některé otázky ohledně tvorby Václava Hraběte zůstaly v bakalářské práci nezodpovězeny, a proto vznikla práce tato.

Úvodní část diplomové práce tvoří základní informace o životě Václava Hraběte a také stručný vhled do situace v literatuře, a to od šedesátých let dvacátého století až do konce tisíciletí. Zejména charakteristika literatury let šedesátých je pro reflexi Hrabětova díla důležitá, Václav Hrabě začal totiž právě tehdy aktivně psát poezii.

Stěžejní součástí a hlavním cílem diplomové práce je shrnutí kritických ohlasů na básnickovo dílo za posledních padesát let a jejich proměny. Naším záměrem je postihnout co největší vzorek kritických recenzí, odborných statí a článků, a ty podrobit analýze toho, jak se během let utvářel obraz Václava Hraběte. Zásadní pro nás je i to, jak bývá tento spisovatel vnímán dnes – současnými literárními kritiky a umělci.

Stejně důležité jako ohlasy kritické jsou pro nás i ohlasy tvůrčí, které jsou dalším cílem diplomové práce. Po smrti Václava Hraběte až do dnešních dní můžeme najít mnoho odkazů k jeho poezii i k jeho životu. Hrabětova osobnost se také stala námětem několika básní a jedné prózy. V posledních letech vychází taktéž publikace, které se věnují životu Václava Hraběte – ať už jeho dětství, zálibě v hudbě či vysokoškolským studiím v Praze a následné vojenské službě, která zásadním způsobem ovlivnila jeho tvorbu. Jedná se o knihy *12 taktů pro Václava Hraběte* od Jiřího Žáka a *Hraběcí roky* od Jiřího Kalouse. V kapitole týkající se tvůrčího ohlasu zmíněné autorské snahy shrneme. Součástí kapitoly je i výčet veškerých sbírek, které až dodnes pod Hrabětovým jménem vyšly.

Zásadním rozšířením oproti bakalářské práci je zahrnutí aktuální recepce a reflexe Hrabětových básní, a to v obou zmíněných kategoriích – kritické i tvůrčí ohlasy. Václav Hrabě je básník stále rezonující, i když v posledních letech především na poli písničkářském. Oslovili jsme proto několik současných, zejména mladých, hudebníků, aby nám poskytli vyjádření k tvorbě Václava Hraběte. Rozhovory s nimi jsou přílohou této diplomové práce.

Cílem práce naopak není tematický rozbor básní, hledání motivů Hrabětových veršů či hledání zárodků jeho inspirace u předcházející generace autorů. Rovněž se nebudeme zabývat tím, zda je autor příslušníkem beat generation či jiného literárního uskupení (pokud to nebude předmětem odborných článků a recenzí citovaných autorů).

Samozřejmostí je kritická reflexe excerpovaných podkladů. Vlastní analýzou zejména odborných statí bychom rádi shrnuli, jak se vyvíjel kritický ohlas díla Václava Hraběte. Pod pojmem analýza rozumíme „*k objektivnosti*

směřující (o objektivnost usilující) rozklad struktury textu, tj. segmentaci textu na jeho komponenty a popis vztahů mezi těmito komponenty po stránce obsahové, jazykové a funkční.“¹

Hlavním východiskem pro nás jsou odborné práce, hlavně ty od literárního kritika Bohuslava Hoffmanna, který se už léta zabývá životem a dílem Václava Hraběte. Jeho názory na téma „Václav Hrabě“ jsou pro současnou literární vědu stěžejní, proto se o ně opíráme nejčastěji. Nejvíce jsme se obraceli k Hoffmanově studii *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu*, která vyšla roku 1994 v periodiku *Česká literatura*.

¹ HRBÁČEK, Josef. Recepce textu, jeho analýza a interpretace. *Naše řeč*, 2005, roč. 88, č. 1, str. 1

2. Život Václava Hraběte

Václav Hrabě se narodil 13. června 1940 v Příbrami do železničářské rodiny. Jeho rodiče Jan a Magdalena bydleli v nádražním domku v Lochovicích poblíž Berouna, kde Hrabě prožil celé dětství. V nedalekých Hořovicích studoval na gymnáziu (které nese od roku 2001 jeho jméno), maturoval zde v létě roku 1957. Právě na gymnáziu se začal intenzivně zajímat o literaturu a hudbu. V amatérské studentské kapele hrál na klarinet, volný čas trávil především v knihovně, kde ho zajímaly hlavně dobrodružné knihy. Značnou část volného času věnoval i školnímu orchestru.

Na Vysokou školu pedagogickou do Prahy Hrabě odešel na podzim 1957. Studoval zde český jazyk a dějepis a spojil tak své dvě největší záliby – historii a literaturu. Ani v muzice nepřestal být aktivní a od začátku pražského pobytu se setkával s přáteli na nejrůznější jam session. Hrál s kapelou *Dixie 24*, která měla v repertoáru hlavně jazz a blues. Tyto záliby však často vítězily nad aktivním studiem, proto se Václav Hrabě dostával do problémů s učivem a musel dohánět, co se dalo.

Když v roce 1961 absolvoval vysokou školu prací o Jiřím Štolovi, měl nastoupit dráhu učitele. To oddálila povinná vojenská služba v Horšovském Týně, během níž se stihl oženit a jeho manželka Olga mu porodila syna Jana. Právě s vojenskou službou bývají spojovány začátky Hrabětovy literární tvorby. Daleko od své rodiny, přátel a kulturního prostředí Prahy vyloženě trpěl, tak své pocity začal vkládat do básní. V Horšovském Týně prokazatelně vznikla i jediná jeho povídka *Horečka* a také nedokončené drama *Královna Margot*, které se po letech ztratilo.

Po návratu z vojenské služby (1963) musel živit rodinu a často měnil zaměstnání. Místo učitele, které mu bylo přiděleno, totiž nebylo v Praze a on raději volil dělnické profese, aby mohl zůstat v hlavním městě. Pracoval tak jako pomocný dělník, knihovník, lektor i vychovatel na internátě, začal také dopisovat do časopisu *Tvář* a do revue *Divoké víno*. Až na podzim 1964 (necelý půlrok před svou smrtí) sehnal místo učitele v Praze 5.

V té době už se Hrabě stal skutečným básníkem. Večery ve vinárně

Viola a v Redutě trávil častěji recitováním své poezie než hraním na klarinet. Jeho kamarád Josef o tom řekl: „*Vášek dohrál s kapelou a přišel si k nám sednout. (...) A já pochopil, že je to něco od literatury, ale ještě jsem vůbec nevěděl, že se jedná o poezii. Pamatuju se, že mě to docela mrzelo, protože pro mě byla na prvním místě muzika a on, muzikant, najednou inklinoval k básničkám.*“² Svůj klarinet tak navždy odložil a začal soustavně psát.

Jak se mu začínalo dařit v poezii, tak se mu hroutilo manželství s Olgou. Po rozvodu však zůstal žít v jejich společném bytě, kam se nastěhoval i nový partner Olgy, se kterým měla zanedlouho své druhé dítě. Takový život určitě nebyl ideální, Václav Hrabě trávil čím dál více času v pražských klubech a vinárnách, v bytě ho čekala jen obytná kuchyň, ve které si v zimě přitápěl plynem.

To se mu stalo osudným. 5. března 1965 ho ráno bez známek života našla bývalá manželka Olga, kterou zachránil pláč jejího nedávno narozeného syna. Dodnes se vedou dohady o způsobu úmrtí slavného básníka, to však nic nemění na tom, že v necelých pětadvaceti letech po sobě zanechal množství básní, které dodnes rezonují napříč českou kulturou. „*Nesmyslné fámy o vraždě brzy vystřídaly fámy ještě nesmyslnější. Během normalizace dokonce kdosi přišel s nápadem, že Hraběte dala zavraždit Státní bezpečnost, což byl blábol hodný absurdity té doby. Nejděle přetrvala fáma o sebevraždě, jež byla v případě rozervaného bohéma poněkud "stylovější" a vzrušující. Ačkoli všichni, kdož Hraběte znali, tuto variantu naprosto jednoznačně odmítají, v jistém smyslu přetrvává mezi některými lidmi dodnes.*“³

Až v roce 1990 vyšlo celé sebrané dílo Václava Hraběte v souboru *Blues pro bláznivou holku*, který uspořádal divadelník a redaktor Miroslav Kovářík a básníkův syn Jan Miškovský. Tato kniha je pro velký zájem čtenářů stále dotiskována. V roce 1994 také vyšla jediná Hrabětova próza s názvem *Horečka*.

² ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hraběte*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010. 261 s.
ISBN 978-80-7388-359-1; str. 77

³ Tamtéž, str. 247

3. Situace v české literatuře od přelomu 50. a 60. let 20. století do konce tisíciletí

Poezie a próza se v době, kterou sledujeme ve spojení s Václavem Hrabětem, velice proměňovala. V následující kapitole stručně shrneme vývoj české literatury s důrazem na poezii. Politická situace bude zmíněna pouze v případě, že bude zásadním způsobem ovlivňovat českou básnickou tvorbu. Stejně okrajově budou popsány próza a drama. Jako sekundární literatura nám poslouží především odborné publikace, například *Česká literatura od počátků k dnešku* autora Jana Lehára a kolektivu či *Kolik příležitostí má báseň* od Vladimíra Křivánka.

3.1. Přelom 50. a 60. let 20. století a 60. léta

Doba, v níž Václav Hrabě vstupuje do kontextu české literatury, je charakterizována množstvím básnických generací. Jedná se o přelom padesátých a šedesátých let dvacátého století a poté léta šedesátá. Poezii tvořili jak básníci, kteří začali publikovat již před válkou, tak i nastupující generace mladých autorů.

Básnickou tvorbu tohoto období můžeme charakterizovat jako velice pluralitní a rozdílnou. Existovalo mnoho autorských koncepcí a tím více se vyhraňovali i čtenáři. Náklady vydávaných básnických sbírek se zvyšovaly, vznikaly edice poezie.⁴

Pro začátek šedesátých let je pak typické uvolnění poměrů nejen v literatuře. To nastalo zejména po II. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Cenzura byla sice stále pevnou součástí dohledu nad vycházejícími knihami, avšak zejména v jarních a letních měsících roku 1968 došlo k postupnému uvolňování i zde. Po mnoha letech mohly vycházet sbírky např. Vladimíra Holana či Jiřího Koláře, znovu se obnovil zájem o Karla Čapka a celý demokratický proud české prózy. Zvýšená pozornost byla také věnována

⁴ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9, str. 175

Franzi Kafkovi (velká konference o jeho díle proběhla roku 1963). Ovšem možnost publikovat se netýkala všech básníků. Spisovatelé katolického proudu (jako například Zdeněk Rotrekl) či autoři, kteří byli nuceni žít v předchozích letech v exilu (Egon Hostovský či Jan Čep) měli podmínky vydávání básní stále obtížné. Převážně ale platilo, že literatura zakázaná v předchozích letech se pozvolna dostávala do povědomí široké vrstvy čtenářů. Lehár dokonce označuje období začátku šedesátých let za nejšťastnější dobu poválečné české literatury.⁵

Proměnu zaznamenala také periodika zabývající se literaturou. Na rozdíl od minulých let se jejich zájem zaměřil na kulturu obecně, tedy i na společenské dění a politiku. Postupem doby byly noviny a časopisy hlavním nástrojem prosazování demokratických snah. I divadlo dožalo jistých změn, snažilo se zejména zpřístupnit svou produkci co nejširším vrstvám diváků.⁶ Stejně tendence převažovaly po celá léta šedesátá.

S odstupem začala být hodnocena díla, která vznikala v padesátých letech. Dobová kritika se negativně vyjadřovala k tzv. kultu osobnosti v poezii právě tohoto období.

V šedesátých letech pokračovaly snahy o demokratizaci literatury a české společnosti, stejně jako uvolňování kulturních a politických poměrů. Důraz je dáván i na překladovou literaturu. „*Tato stimulující dobová atmosféra zvyšovala společenskou úlohu literatury, v níž se objevila celá řada dříve tabuizovaných témat a problémů, neodpovídajících oficiálně proklamovaným ideám a cílům. Politická moc pomalu ustupovala od normativního usměrňování literatury a spokojovala se pouze s jistou formou administrativní regulace. To se projevilo v oblasti překladové literatury neobyčejně výrazně a znamenalo až překotné „dohánění“ a seznamování se s různými vývojovými proudy soudobé*

⁵ Srov. LEHÁR, Jan a kol. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 776-777

⁶ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9, str. 47, 63

evropské a světové literární tvorby.“⁷ Uvedené tendence platí jak pro prózu, tak pro překlady poezie.

Ve druhé polovině šedesátých let dochází také k pozvolnému přibližování exilové literatury s domácí tvorbou. Exiloví autoři stále častěji pronikali do podvědomí českého čtenáře (například Jiří Voskovec vydal v Praze roku 1965 svou knihu *Klobouk ve křoví*).

V poezii převažuje (stejně jako na přelomu desetiletí) tvorba, kterou píší básníci několika generací. Setkáváme se tedy s generací narozenou krátce po roce 1900 (Seifert, Holan), s autory narozenými kolem roku 1920 (Kainar, Hiršal). Další skupinou byli básníci kolem časopisu *Květen* a poslední skupinou generace šedesátých let, tedy autoři narozeni těsně před II. světovou válkou či během ní. Důležitým faktorem pro tvorbu byla zejména na začátku šedesátých let takzvaná orientace na všední den, reprezentována autory kolem zmíněného časopisu *Květen* (Šotola, Holub, Šiktanc), začal se také výrazně prosazovat volný verš. V polovině šedesátých let dochází k proměně tematiky básní, autoři se více zabývají odcizením, smrtí, úzkostí a absurditou života. Touha tyto stereotypy v poezii překročit vedla k experimentální poezii. Právě experimentální tvorba je dle Lehára důsledkem pluralizace kultury, odkláněla se od zpěvnosti a pravidelného rytmu.⁸ Rozvíjela se i poezie vznikající v exilu.⁹ „V celku poezie těchto let lze vidět řadu často kontrastních vývojových prvků: na jedné straně tendence k dramatickému obrazu lyrického subjektu, na druhé pak odosobnění a zabstraktnění určité části tvorby.“¹⁰

Pro téma naší diplomové práce je důležitá básnická produkce mladých autorů, kteří se narodili během druhé světové války či těsně po ní. Bývá do ní totiž řazen i Václav Hrabě. Tyto autory odlišoval od generace předchozí hlavně

⁷ JANOŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9, str. 84

⁸ Srov. LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 824

⁹ Srov. JANOŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9, str. 142-143

¹⁰ KRIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: Kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 397 s. ISBN 978-80-7294-227-5, str. 74

nový náhled na zásadní události uplynulých let a jejich přínos tkvěl v intenzivním vnímání současné politické situace, tudíž i její reflektování v básních. Křivánek tuto generaci přirovnává ke generaci ztracené.¹¹ K těmto autorům můžeme zařadit například Josefa Hanzlíka, Václava Honse či Ludvíka Středu. Hudební a písňové formy básní byly oblíbené právě v průběhu šedesátých let – autoři se inspirovali hlavně populární muzikou a jazzem. Úzké sepjetí hudby a poezie bylo v těchto letech jedním z požadavků na básnickou tvorbu. I tento faktor hrál významnou roli v tvorbě Václava Hraběte. Další básníci, kteří tuto symbiózu slova a hudby odrazili ve své poezii, byli Jiří Suchý, Pavel Kopta či Jan Vodňanský.¹² V oblibě mezi mladými autory jsou hudební kavárny a vinárny, jmenovitě Lyra Pragensis a Viola, stejně jako nově vznikající kluby a divadla malých forem (Reduta, Semafor).¹³ Na konci šedesátých let se o legální tvorbu snaží i skupina surrealistů.

Srpnové události roku 1968 ovlivnily naplno českou literaturu a kulturu obecně až v následujících měsících. Všem předcházelo tzv. pražské jaro. Na jaře roku 1968 v podstatě vymizela cenzura, uvolnily se západní hranice, hospodářství doznávalo výrazných změn.

I když následkem vpádu vojsk Varšavské smlouvy nastalo množství změn, na literaturu dolehly až v následujícím roce. Je to patrné například v exilové literatuře. Komunikace mezi exilovými a domácími autory probíhala ještě v roce 1969 (vydání exilového románu Egona Hostovského *Všeobecné spiknutí*) na přijatelné úrovni. Avšak už jeho další román *Půlnoční pacient* byl stejného roku v plném nákladu zničen.¹⁴

Postupně se upevňovala moc komunistického režimu a sedmdesátá léta byla už ve znamení „normalizace“, která zasáhla všechny sféry kultury, tedy včetně literatury.

¹¹ Tamtéž, str. 184

¹² Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9, str. 178, 202

¹³ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: Kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 397 s. ISBN 978-80-7294-227-5, str. 164

¹⁴ Srov. tamtéž, str. 103

3.2. Léta „normalizace“

„Slovo ‚normalizace‘ se koncem srpna 1968 začalo používat jako označení pro návrat k normálnímu fungování společnosti poté, co okupační tanky opustily náměstí a stáhly se do kasáren. Prosovětská skupina ve vedení strany však záhy normalizaci pochopila jinak: Pro ně znamenala návrat před demokratizační reformy, k autoritativnímu režimu. V tom smyslu se pak pojem ujal a normalizací se dnes označuje jak ‚zavádění pořádku‘ na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, tak celé dvacetiletí vlády neostalinismu až do roku 1989.“¹⁵

Během „normalizace“ se česká společnost rozdělila na dvě poloviny – na tu, která s režimem kooperovala a tu, která vytvářela opozici. Ta ovšem fungovala ilegálně, „pod povrchem“. Mezi nimi se vytvořila skupina občanů, kteří sice s režimem nesouhlasili, ale také se neodhodlali k většímu odporu.¹⁶ Literatura se dělila také, a to na tři proudy – literaturu oficiální, literaturu samizdatovou (např. edice *Petlice* a *Texty přátel*) a literaturu exilovou.

Omezení svobody slova vedlo k podepisování nejrůznějších petic a chart (např. *Charta 77*). Z knihoven musely být odstraněny statisíce svazků, zákaz publikování se dotkl stovky autorů. Někteří autoři mohli občas vydávat knihy či odborné práce, ale nesmělo být o jejich díle psáno, jiní mohli pouze překládat. Začala vznikat nová exilová nakladatelství (např. Sixty-Eight Publishers, Index), hodně autorů mohlo publikovat pouze skrze ně. Literatura v Čechách oficiálně vydávaná zajišťovala autorům publicitu i honoráře, nedávala jim ovšem tvůrčí svobodu. To se odráželo i na kvalitě knižní produkce. Spisovatelé hojně využívali autocenzuru, aby se jejich díla dostala ke čtenáři.¹⁷

¹⁵ LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 845

¹⁶ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4

¹⁷ Srov. LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 845-852

Skupina surrealistů byla také výrazným literárním uskupením sedmdesátých let. Čelním představitelem byl Vratislav Effenberger, k surrealistům dále patřili Jan Švankmajer, Alena Nádvoříková, František Dryje ad. Vydávali své obsáhlé sborníky a surrealistické literární texty, ale kolovaly pouze v úzkém okruhu.¹⁸

Křivánek upozorňuje na skupinu tzv. pětatřicátníků (Sýs, Žáček, Skarlant ad.), která vědomě navazovala na Skupinu 42, jejíž poezie se orientuje na město. Tvorba „pětatřicátníků“ bývá přirovnávána k předválečnému civilismu. To je charakteristické i pro léta osmdesátá.¹⁹ Jiří Žáček vynikal svou tvorbou pro děti a jednoduchými, srozumitelnými verši. I touto cestou se mohli v sedmdesátých letech vydat básníci, kteří svým dílem vzbuzovali pozornost Úřadu pro tisk a informace. Z dalších básníků tohoto desetiletí můžeme jmenovat Petra Cincibucha a Josefa Šimona.²⁰

V takzvané šedé zóně se objevili i Seifert, Mikulášek a Skácel. Jejich díla byla vydávána především v exilu a samizdatu, až na konci sedmdesátých let a hlavně v letech osmdesátých začali být tito autoři vydáváni i státními nakladatelstvími. Mezi exilové básníky sedmdesátých let se řadí Milada Součková, Ivan Blatný a Ivan Jelínek.²¹

Klíčové téma plynutí času, motivy paměti a návratu do dětství se objevilo v české poezii sedmdesátých let a pokračovalo i v letech osmdesátých. Představiteli této neoficiální větve českých básníků byli František Listopad, Viktor Fischl, Karel Šiktanc i Ivan Blatný.²²

Pokračoval i trend experimentální poezie z let šedesátých. Autoři, kteří publikovali zejména experimentální verše, byli však „odsunuti“ na samý kraj literární tvorby, někteří se uchýlili k próze (Hiršal a Grögerová), někteří se

¹⁸ Srov. JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4, str. 361

¹⁹ Srov. KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: Kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 397 s. ISBN 978-80-7294-227-5, str. 223-224

²⁰ Srov. LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 857

²¹ Srov. tamtéž, str. 861-862

²² Srov. JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4, str. 381

věnovali už pouze výtvarnému umění (Jiří Kolář). Přesto se někteří básníci stále literárnímu experimentu věnovali (např. Václav Vokolek, Ladislav Novák, Milan Knížák).²³

Nejvýrazněji se v neoficiální literatuře projevovali autoři tzv. undergroundu. Ten byl znám už v padesátých letech jako reakce na únor 1948, v šedesátých letech se k literátům (např. Egon Bondy) přidávali i další umělci z řad muzikantů a výtvarníků, během let sedmdesátých byli autoři undergroundu nejvíce pronásledováni.

Do kontextu literatury samozřejmě nejvíce zasahovali autoři, kteří režim přímo podporovali. Mezi básníky to byli hlavně Vilém Závada, Ivan Skála, Miroslav Florian a Jiří Taufer.²⁴

Osmdesátá léta v poezii se velice podobala situaci v předcházející dekádě. Ze šedé zóny postupně vystupovali někteří klasici poezie (Seifert, Skácel). Jaroslav Seifert obdržel v roce 1984 Nobelovu cenu za literaturu a režim ho musel uznat za oficiálního básníka české literatury. Do veřejně vydávané literatury se po letech vrátil i Ludvík Kundera, dále Oldřich Mikulášek, Jan Skácel či Miroslav Holub. Posmrtně jsou také vydány dvě sbírky Vladimíra Holana, který v sedmdesátých letech patřil k autorům přehlíženým.²⁵

Perzekuce proti zakázaným autorům se v tomto desetiletí trochu uklidňuje. V „literárním podzemí“ undergroundu dále figuruje Ivan Martin Jirous či Svatopluk Karásek.

I další básníci museli svou tvorbu buď podrobit přísné autocenzuře, nebo byli nuceni vydávat své sbírky v nejrůznějších strojopisových edicích. Tou nejznámější byla edice *Poezie mimo Domov*, kterou v Mnichově vydával Daniel Stroj. Někteří básníci byli dále situací nuceni odejít do exilu (Jan Vladislav), někteří volili tzv. vnitřní exil (např. Vladimír Vokolek).²⁶

²³ Srov. tamtéž, str. 387-388

²⁴ Srov. tamtéž, str. 397

²⁵ Srov. KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: Kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 397 s. ISBN 978-80-7294-227-5, str. 241-254

²⁶ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4, str. 376-377

V samizdatu pokračovala éra edic (*Petlice*), ve kterých byla vydávána díla režimem zakázaných autorů. Za svého fungování edice *Petlice* vydala přes čtyři sta svazků, z autorů jmenujme Ivana Klímu, Pavla Kouhoutu, Jiřího Šotolu či Karla Sidona. V samizdatu v osmdesátých letech vycházela i literární periodika (např. *Vokno*, *Kritický sborník*). Rozvíjel se také katolicismus, z autorů nejvíce publikovali Zdeněk Rotrekl či Iva Kotrlá.²⁷

V osmdesátých letech často publikovali básníci, kteří nebyli součástí žádné organizované skupiny spisovatelů. Vžil se pro ně název „osamělí běžci“, mezi něž se řadí Vladimír Křivánek, Michal Ajvaz, Jiří Rulf, Jiří Dědeček, Norbert Holub, Marek Toman ad. Jedná se o básníky všech generací, tedy autory narozené koncem čtyřicátých i šedesátých let.²⁸ V *České literatuře od počátků k dnešku* je poetika těchto básníků přiblížena takto: „*Osamělé běžce*‘ spojoval důraz na etiku tvorby i etiku života. Před metaforičností, smyslovostí a lehkostí popěvku dávali přednost intelektu, niternosti, existenciálním otázkám.²⁹

Velkou roli měla v osmdesátých letech rocková a folková muzika, což mělo několik důvodů. „*Jako ostrůvek relativní svobody byla v normalizačním společenském kontextu pocíťována tvorba folkových písničkářů, kteří své posluchače přitahovali nejen hudbou, ale také, a to především, věrohodností svého osobního vyznání či protestu, případně osvobozujícím humorem svých textů.*“³⁰ Nejznámějšími folkovými autory, kteří začali své písně představovat publiku už v šedesátých letech, jsou Karel Kryl, Jaroslav Hutka, Vladimír Merta či Vlasta Třešňák. Později se k nim přidali Slávek Janoušek, Jan Burian nebo Vladimír Veit. V osmdesátých letech pak nejvýrazněji v oblasti hudby vyniká ostravský rodák Jaromír Nohavica.³¹

Postupné změny v politice se odrážely i v literatuře. Umělci stále více kriticky a veřejně vystupovali proti politickému uspořádání v zemi, oporou jim

²⁷ Srov. LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 864-877

²⁸ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4, str. 401-402

²⁹ LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 917

³⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4, str. 407

³¹ Srov. tamtéž, str. 410

byla i malá divadla a písničkáři. V roce 1988 vyšlo (ještě v samizdatu) první číslo *Lidových novin*, kde se v plné šíři ukazovalo postupné propojení disentu a „šedé zóny“. Začíná se sbližovat také oficiálně vydávaná literatura s exilovou. Koncem osmdesátých let, zejména v roce 1989, se stále silněji ozývaly hlasy, které volaly po demokratizaci umění a společnosti celkově. Vše vyvrcholilo v listopadu 1989 sametovou revolucí.³²

3.3. Období po roce 1989

Politické změny začátku devadesátých let měly nezanedbatelný vliv také na literaturu. Tři proudy literatury z minulých desetiletí (oficiální, samizdatová a exilová) se spojily v jeden, přestaly existovat cenzurní zásahy, zanikl Svaz českých spisovatelů. Začala vznikat nejrůznější sdružení, ve kterých fungovali autoři např. dle oblasti své tvorby (sci-fi, literatura faktu). Vznikají stovky nových nakladatelství, tedy i náklad knih a jejich tematická škála se rapidně rozšiřuje. Vzápětí však i celá řada z těchto nových podniků zase zaniká. Podobná situace byla i u literárních a kulturních časopisů. Ze světa se line přísun neomezených informací, na které se česká společnost snaží velmi rychle reagovat. Obdobnými proměnami prochází i televize, rozhlas či divadla. I literární historie se začíná postupně „probouzet“ – vycházejí bibliografie, kritické edice, monografie a nejrůznější odborné práce. Na druhou stranu se kultura začíná velmi komercializovat (např. soukromá média) a hodnotné umění často stojí na okraji zájmu. Populární a masová kultura je naopak na vzestupu, proměňuje se funkce literatury.

Mladá generace spisovatelů se spolu s generací střední obrací k postmoderně (šířeji chápané) – patří k nim Typlt, Kremlička, J. Topol, resp. Ajvaz, Hodrová či Řezníček.

Co se týče poezie, ta je plná nejrůznějších směrů, tendencí a názorových postojů. Vycházejí úplná vydání básnických děl (Zahradníček, Weiner), do kultury se vracejí básníci z exilu (Kolář, Diviš), autoři křesťanští, undergroundoví a surrealističtí. Nejmladší generace samizdatových autorů se

³² Srov. tamtéž, str. 365-366

prosazuje právě v této době – J. H. Krchovský a Jáchym Topol. I regionální rozdělení je v poezii devadesátých let důležité (Praha, Brno, Olomouc).

Do nejmladší básnické generace (tedy k právě debutujícím autorům) patří autoři narození na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Byli to básníci kolem samizdatového časopisu *Kvasňák* (Kafka, Pízl), autoři hledající inspiraci v křesťanství, meditaci a v přírodě. Na přelomu tisíciletí publikují dvě významné básnířky – Věra Rosí a Kateřina Rudčenkova. Patří do zmíněné meditativní linie nové poezie.³³

³³ Srov. LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku*, sv. 4. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8, str. 919-932

4. Kritický ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost

S postupujícími lety se měnil i přístup literárních kritiků a teoretiků k dílu Václava Hraběte. Jedním ze zásadních důvodů těchto proměn byla i ideologie vládnoucí strany, která ovlivňovala velkou měrou literární kritiku a možnost oficiálního publikování. To můžeme spatřovat zejména v textech ze šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století. V této kapitole chronologicky shrneme dobové kritiky, články a recenze, které se zabývaly Hrabětovým dílem, včetně ohlasů z posledních let.

4.1. 60. léta

Úvodem je třeba připomenout datum úmrtí Václava Hraběte, a to 5. března 1965. Již od té doby se totiž začaly básnickovy verše šířit v opisech, Hrabětovi přátelé a spolupracovníci se snažili shromáždit veškeré jeho dostupné rukopisy a posléze je připravit k možnému vydání. Bylo tedy jen otázkou času, kdy se čtenáři dočkají prvních sebraných básní.

Hned večer po básnickově smrti se rozhodovalo, kdo napíše jeho nekrolog. Posledního rozloučení s Hrabětem se ujal jeho blízký přítel, jeden z posledních lidí, kteří s ním byli v kontaktu – literární redaktor **Rudolf Matys**. Nekrolog nesl název *Za Václavem Hrabětem* a vyšel v časopise *Tvář* (duben 1965). Už zde můžeme zaznamenat zrod tzv. kultu Václava Hraběte, jak situaci kolem básníka později označil Bohuslav Hoffmann. Velice osobní svědectví o Hrabětově životě Matys prokládá poslední vzpomínkou na něj: „*Koncem února mi vyprávěl detektivní příběh, který vymyslel a chtěl napsat. O týden později, v hodinu, kterou vybral pro smrt oběti, a za týchž okolností zemřel. Silnější než překvapení (které je bez podoby, neboť je v zádech), byla tentokrát přimrazivá přesnost: ta, co je příznakem i podmínkou absurdity a krutosti.*“³⁴ Kromě toho ale připomíná, že bychom „neměli vzpomínku na Václava Hraběte

³⁴ MATYS, Rudolf. *Za Václavem Hrabětem*. *Tvář*, 1965, roč. 2, č. 4, s. 39.

*degenerovat na sentimentální dojetí*³⁵ a vyjadřuje se i k Hrabětově příslušnosti k hnutí beat generation. „*Byl jedním z nejlepších a jistě nejvzdělanějším autorem beatnické skupiny.*“³⁶

O rok později, tedy na jaře 1966, se sestavení básní Václava Hraběte ujal **Miroslav Kovářik**, zatím však pouze ve scénické podobě, kde Hrabětovy verše uvedl v pásnu *Stop-time*. Se stejným názvem vyšla v roce 1969 u Mladé fronty sbírka veršů, kterou připravil právě Miroslav Kovářik. I k tomuto vydání se pak kriticky vyjádřili někteří literární vědci.

V témže roce vyšla recenze **Dobravý Moldanové** s názvem *Generační meze a možnosti*, a to v *Sešitech pro literaturu a diskusi*.

Šedesátá léta byla tedy, co se týče kritického ohlasu, spíše ve znamení vyrovnávání se se ztrátou v té době oblíbeného básníka a hudebníka, snahy uchopit a posbírat jeho torzovitý literární odkaz a připravit tak cestu k úplnému a co nejvíce ucelenému vydání básnickova díla. Toho se účastnili zejména lidé z blízkého okruhu Hrabětových přátel.

Není přímo dohledatelné, jaký dopad na kritickou reflexi Hrabětova díla měly události srpna 1968. Z kusých vzpomínek jeho přátel můžeme usoudit, že básně se šířily spíše v opisech, neoficiálně, ale Miroslav Kovářik i po roce 1968 vydal zmiňované pásmo *Stop-time*. Nemůžeme tudíž mluvit o jakékoli cílené cenzuře básní Václava Hraběte. Začátkem sedmdesátých let se naopak dostáváme k období, kdy byl Václav Hrabě kritiky (zejména Jaromírem Pelcem, viz jeho předmluva k Hrabětově sbírce *Blues v modré a bílé*) řazen ke společensky angažované literatuře.

4.2. Léta „normalizace“

V sedmdesátých letech však bylo kvůli politické situaci obtížné otisknout v periodikách články o Václavu Hraběti, které by nebyly poplatné době. Vystihuje to Bohuslav Hoffmann ve své studii *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte*: „*V roce 1975, na který připadlo desáté výročí*

³⁵ Tamtéž, s. 39

³⁶ Tamtéž, s. 39

Hrabětovy smrti, nebylo možno prosadit do žádného časopisu ani článek o něm. Ani do Mladého světa, kde na konci šedesátých let otiskl M. Kovářik bombastický článek o Hraběti Mácha v texaskách, ani do Melodie, ani do Tvorby, kde působil v té době jako redaktor Hrabětův interpret a druhý editor J. Pelc.“³⁷ I přesto některé kritické články vydány byly.

Na počátku sedmdesátých let vydala literární redaktorka **Irena Zítková** v *Orientaci* článek *Jam-session s Františkem Gellnerem*. Ne náhodou zvolila tento název, který odkazuje k jedné z básní Václava Hraběte. Ve svém článku se totiž zabývá podobnostmi mezi poetikou Gellnerovou a Hrabětovou. Podle ní téměř všechny verše Hraběte vykazují myšlenkovou i formální návaznost (zmiňme právě báseň *Jam Session s Františkem Gellnerem*). „*Prstem Ój Prstíčkem bělokamennou touhu / d'oubají rajcovně bujaří bohatýři / Den zašel za Petřín kde upad do dluhů / Madóna šišlala a byli na ni štýři / CO DÁME NÁRODŮM (v podpisech kašlou křížky) / Promiňte laskavě – nebyl ten Šejkspír žid? / Glóryja Pánové Glóryja Bílé myšky / a vzadu v lokále tichounce budem pít / Na nebi frigidní Venuše hledá práci / krev zlevnila jak hlad A ti co plavali v ní / na housle z holubic rozverrrně začli hrrát / Když doba žádá to i hnůj prý vykrvácí / Má láska dubnová hle ,prvosenky pivní‘ / a jejich vadnutí Nebudem spolu spát*“³⁸

Zítková nachází stejné výchozí body tvorby obou autorů – muži stejného věku, počátečních zkušeností i způsobu života, dále pak i životního pocitu. To vše přispělo základnímu ladění jejich veršů. Dále spatřuje jejich společný odpor k soudobému měšťáctví, který se projevuje v typické autostylizaci figury. Z příbuzných motivů básníků jmenujme velkoměsto, zakouřené hudební sály, noční život či alkoholické opojení, častým lyrickým subjektem je pak student s naivními představami o životě. I téma milostných citů mají tito dva autoři společné – jsou velice pocitově nestabilní, bojí se

³⁷ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 259

³⁸ HRABĚ, Václav. *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999. 172 s. ISBN 80-85935-11-2; str. 77

vlastního zklamání, hledají a poté nacházejí spřízněné duše. Co zatím nebylo žádným jiným redaktorem v předchozích letech zmíněno, je otázka víry v Boha v básních Václava Hraběte. Zítková si všímá jeho postoje k biblickým výrazům a výjevům.³⁹ „*Evokace Boha u Hraběte je jeden ze způsobů jeho výrazů ironie.*“⁴⁰ Mluví také o autorem hojně užívaných barvitých přívlastcích, které nejsou u náboženských témat až tak obvyklé, dále o obrazu Panny Marie, která v básni *Jam Session s Františkem Gellnerem* vystupuje jako prostitutka. Tím Hrabě sblížuje charakter hříšnice a světice, čímž se opět dostává až ke Gellnerovi.⁴¹

Ukázka z Gellnerovy básně *Neděle*, která vyšla ve sbírce *Po nás ať přijde potopa!*: „*Slunce umírá s večerem. / Ve prachu zvířeném davy / vesele proudí Praterem. / Lid jednou v týdnu se baví. / Čas nudný v hospodě zabíjím. / Co venku je rušno a živo, / zdlouhavým douškem dopíjím / z prasklé sklenice pivo. / Tobě, má milá, na zdraví! / - Víš, za dar tvého těla, / když jsi se v extázi pohlaví / úděsem přijetí chvěla. (...)*“⁴²

Ve stejném roce (1970) se k podobnosti motivů ve verších těchto dvou básníků vyjadřuje i **Kamil Horňák** v článku *Tváře prvotin*. Podle něj Hrabě na Gellnera navazoval vědomě.⁴³ Jak Zítková, tak Horňák, vychází ve svých článcích zejména z ediční poznámky Miroslava Kovářika z první vydané Hrabětovy sbírky z roku 1969 *Stop-time*.

Blues v modré a bílé

Jaromír Pelc je jedním z těch, kteří Hraběte považovali za předchůdce mladé společensky angažované literatury sedmdesátých let. Nejvíce je to znatelné ve sbírce *Blues v modré a bílé*, již sám uspořádal a je také autorem doslovu, ve kterém vysvětluje, v čem jsou Hrabětovy verše přínosné a potřebné

³⁹ Srov. ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. *Orientace*, 1970, roč. 5, č. 2, str. 78-83

⁴⁰ ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. *Orientace*, 1970, roč. 5, č. 2, str. 82

⁴¹ Srov. tamtéž

⁴² GELLNER, František. *Po nás ať přijde potopa!*. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2003. 478 s. ISBN 80-7309-983-7; str. 19

⁴³ Srov. HORŇÁK, Kamil. *Tváře prvotin*. *Host do domu*, 1970, roč. 17, č. 8. str. 34

pro socialistickou společnost.

„V ,rukou člověka‘ je osud světa, a tedy i náš vlastní individuální osud. Tvorba, opět ve smyslu přesahu vlastního já nás zhodnocuje a vymaňuje z hrozící tragiky. Láska a tvorba má pro Hraběte stejné poslání, jsou to dvě strany téže mince; v Blues pro bláznivou holku také stojí součinně vedle sebe ,dělník‘, ,socan‘, ,betonář‘, ,kamelot‘, ,párkař‘, ,rudoarmejec‘, i ,dívka s plavým copem, které se nevrátí z takové dálky‘ nebo ,jedna bláznivá holka, kvůli které jsem se naučil hrát jazz‘. Není žádný podstatný rozdíl mezi uměleckou tvorbou (jazz Davise nebo Parkera, obrazy Modiglianiho či ,malíře s jeho šašky a krasojezdkyněmi‘...) a fyzickou prací – obojí si je rovno svým lidským smyslem, v záměru i účelu.“⁴⁴ Pelc zde dále nekriticky hodnotí společné znaky, ale hlavně rozdíly mezi tvorbou Hraběte a amerických beatníků, které jistě existují, ovšem Pelc je podává opět tak, aby vyzněly co nejvíce poplatné době: *„Zajímavé je porovnat v této souvislosti Hrabětovo východisko s filozofií hipsterismu, která jej – jako zaujatého čtenáře americké beat generation – bezpochyby musela v mnohém ovlivnit a inspirovat. Touha a vůle přehradit časové plynutí, fixovat okamžik, využít jej úplně, beze zbytku a beze ztrát, až do jakéhosi mezního extatického stupně, je příznačná pro beatniky i pro Hraběte. V řešení se už ale cesty výrazně rozcházejí. (...) Hrabě směřuje opačně – jeho přístup ke světu není pasivně ,vstřebávající‘, ale naopak programově činný; cíl nenalézá v idealizovaném vymanění ze sociální struktury, nýbrž naopak v co možná účelném zakotvení v ní, v tvořivém přijetí společenské role. Osvobozuje nikoli destrukce lidských vztahů, nýbrž jejich tvorba. Antiskepticismus, optimistická víra v konkrétní možnost zlepšení světa navozuje vrcholná čísla jeho lyriky hledačského gesta (...)“⁴⁵* Jaromír Pelc kromě příslušnosti Hraběte ke zmíněným beatníkům (i když pouze v základních rysech) a jazzové hudbě shledává ještě podobnost Hrabětovy tvorby s o generaci starším Josefem Kainarem.

Naprosto rozdílný pohled na Václava Hraběte má **Josef Peterka**. Svým

⁴⁴ HRABĚ, Václav. *Blues v modré a bílé*. Doslov Jaromíra Pelce. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977. 93 s. str. 81

⁴⁵ Tamtéž, str. 82

článkem v *Literárním měsíčníku* v roce 1978 označuje Hraběte za zbytečnou legendu. Zásadním způsobem reaguje právě na Pelcův doslov v *Blues v modré a bílé* a naprosto odmítá zařazení básníka k angažované poezii. Vyjadřuje se o Hrabětovi ve smyslu uměle přiživované legendy, jeho životní styl je podle něj poznamenaný alkoholismem, prostitucí a bezpracným životem.⁴⁶ Vyjadřuje se ironicky k básním Hraběte, které byly jistě psány v duchu „totálního realismu“, s tím dovětkem, že Hrabětova poezie „...zůstala však v rovině nesmělého, trochu sentimentálního a trochu naivního náznaku, v rovině nerozhodnutého hledání.“⁴⁷ Nezanedbatelnou část článku tvoří Peterkovo vyjádření k dílu *Věk slasti* Petra Skarlanta (viz následující kapitola 5. *Tvůrčí ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost*).

Dalším významným literárním kritikem, který se k Hrabětovi vyjádřil, byl **Vladimír Macura** v článku *Týž Hrabě, jenže v bledě modrém*. Tato stat' ze *Zemědělských novin* vyšla v roce 1977 a reaguje opět na sbírku *Blues v modré a bílé*. Macura zde poprvé použil slovní spojení, které bylo poté v souvislosti s Hrabětem často používáno, a to „Mácha v texaskách“. Vladimír Macura se domnívá, že Pelc oslabuje beatnický kořen Hrabětovy inspirace, s čímž Macura souhlasí.⁴⁸ „Hrabě stojí za takový výklad, který by ho vyloupl ze skořápky ‚beat generation‘ a ukázal na jeho osobitost.“⁴⁹

V osmdesátých letech dvacátého století nastává mírný útlum zájmu o osobu a dílo Václava Hraběte, alespoň co se týče literárních kritik. Články či odborné statě, vydané v tomto období, by vydaly sotva na pár stránek. Naopak v tvůrčím procesu, především v oblasti písničkářské, dochází k vrcholu reinterpretace jeho básní (více v kapitole 5. *Tvůrčí ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost* a 6. *Václav Hrabě jako inspirace*

⁴⁶ Srov. PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 1978, roč. 7, č. 3, str. 112-114

⁴⁷ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 1978, roč. 7, č. 3, str. 113

⁴⁸ Srov. MACURA, Vladimír. Týž Hrabě, jenže v bledě modrém. *Zemědělské noviny*, 1977, roč. 33, č. 204, str. 6

⁴⁹ MACURA, Vladimír. Týž Hrabě, jenže v bledě modrém. *Zemědělské noviny*, 1977, roč. 33, č. 204, str. 6

českých umělců).

V roce 1980 vydal **Jan Meier** v časopise *Čtenář* (měsíčník pro knihovny) článek *Blues Máchy v texaskách: na okraj dvou opomenutých výročí*. Svým obsahem nijak významně nezasáhl do kritického vnímání díla Václava Hraběte.

Roku 1982 se o novou konkretizaci básníkovy díla pokusil **Jan Lukeš** v knize *Prozaická skutečnost*. Zde z předchozích ohlasů odmítá jak Peterku, tak Pelce a nahlíží na Hrabětovy básně i z pohledu písničkářské tvorby generace sedmdesátých let. Tato kniha se následně stala terčem kritiky, a to z důvodu autorova oponování dobovému pojetí literatury a Lukeš tak měl až do konce osmdesátých let problémy s publikováním.

V listopadu 1989 do hudební revue *Opus musicum* napsali na téma Václav Hrabě svůj příspěvek také **Miroslav Kovářík** a **Vladimír Mišík**.

4.3. Období po roce 1989

V letech devadesátých začíná být Václav Hrabě vnímán jako autor, který je zásadním básníkem české literatury druhé poloviny dvacátého století. Je to zásluhou hojně vznikajících recenzí, kritik, statí a článků předních literárních kritiků. Kromě sbírky *Blues pro bláznivou holku* z roku 1991 (kde bylo uveřejněno dvanáct básníkem seřazených básní) vyšla v roce 1995 v nakladatelství Labyrint kniha *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. Součástí nově vydané sbírky byla jak původní podoba *Blues pro bláznivou holku*, tak i další objevené Hrabětovy básně. Ty jsou však poněkud nesmyslně řazeny v abecedním pořadí, kdy editoři ignorují časové a historické souvislosti Hrabětovy tvorby.

Zásadní úlohu v kritickém ohlasu v devadesátých letech sehrál významný literární kritik a vědec **Bohuslav Hoffmann**. Zásluhou Hoffmanna máme z tohoto období i z nového tisíciletí dostatek náhledů na Hrabětovo dílo a na to, jak se po léta vyvíjela jeho reflexe a recepce. Navíc lze poprvé od šedesátých let mluvit o tom, že se kritik mohl naprosto oprostít od ideologie, aniž by byl posléze cenzurován. Stejně tak je jasné, že se Bohuslav Hoffmann

nestal jedním z autorů, kteří se zapojili do tzv. uctívání kultu Václava Hraběte, což se v minulých letech často opakovalo (např. Miroslav Kovářík či Petr Skarlant). Jako jeden z mála je také proti jednoznačnému zařazení Hraběte k beatníkům.

První článek od Bohuslava Hoffmanna, který se věnuje Václavu Hraběti, se jmenuje *Bluesový hrabě své generace: Václav Hrabě* a publikován byl roku 1991 v časopise *Iniciály*. Pojednává zejména o hudebnosti básnickových veršů, o tom, jak důležitou součástí Hrabětovy poezie je jazz a blues. Hoffmann ovšem zmiňuje, že Hrabě „nepoužíval klasickou tříveršovou formu blues“⁵⁰, ale spíše se tento hudební styl objevuje jako motiv ve verších. Vyjadřuje se dále k přirovnání k undergroundu, stejně jako v sedmdesátých letech Peterka. Pro další vnímání Hrabětovy poezie je nejdůležitější Hoffmannovo upozornění na to, že Hrabě tvořil už na přelomu padesátých a šedesátých let, tudíž jeho zařazení k beatníkům v některých ohledech nekoresponduje se skutečností.⁵¹ To sice neznamená, že by Hrabětova další tvorba nemohla být s českou obdobou amerických beatníků spojována, ovšem Hoffmann zde hovoří o prvních básních Hraběte. Součástí článku je báseň Jaromíra Typlta *Hrabětea (Vladimíru Mišíkovi)* a také ...*tak trochu blues (variace na hrabětovské téma)* od Bohuslava Stečinského.

Další Hoffmannův příspěvek vyšel o tři roky později v práci *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: problematika jejího ohlasu*. Tato dvacetistránková studie, kterou shledáváme jako nejzásadnější pro konkretizaci Hrabětova díla, pojednává zejména o Hrabětově odkazu a ohlasu jeho poezie. Hned v úvodu Hoffmann upozorňuje: „*Ohlas Hrabětovy poezie byl od konce šedesátých let po celá dvě desetiletí (doma i v exilu) velmi značný, zároveň však i značně rozporuplný. Rozporuplná byla i její konkrétní podoba jako materiálního artefaktu.*“⁵² To platí až do dnešních dnů, jak se přesvědčíme

⁵⁰ HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace: Václav Hrabě. *Iniciály*, 1991, roč. 2, č. 14-15, str. 24

⁵¹ Srov. HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace: Václav Hrabě. *Iniciály*, 1991, roč. 2, č. 14-15, str. 22-25

⁵² HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 255

v dalších kritických pracích. Hoffmann zde zmiňuje i proměnlivou konkretizaci Hrabětova díla (konkretizace zde chápána ve vymezení Felixe Vodičky).⁵³ Vliv na ni měli jak literární kritici, tak zejména umělečtí interpreti, recitátoři, editoři atd. Vyzdvížena je zásadní role Miroslava Kovářika a také vznik legendy o Václavu Hraběti.⁵⁴ Zároveň tedy Hoffmann Kováříkovi přičítá i zmanipulování čtenáře a posluchače tím, že edičním řazením úzce propojuje autora a lyrický subjekt z jeho básní, aniž by bral ohled na jakékoli „*skutečné genetické souvislosti jednotlivých textů, bez ohledu na historický kontext jejich vzniku a vývoje (...)*“.⁵⁵ Jako zásadní literární počín ve smyslu vnímání Václava Hraběte čtenářem označuje Hoffmann prózu Petra Skarlanta *Věk slasti* z roku 1977. Tímto dílem Skarlant „*jistým způsobem ustálil zmíněnou legendizaci*“.⁵⁶

Ve studii Hoffmann též zmiňuje články, které o Hraběti vznikly v předchozích letech a o kterých jsme v naší diplomové práci již pojednali (např. I. Zítková, J. Pelc aj.). Dostává se až k vydání sbírky *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*, kdy se pozastavuje nad abecedním řazením básní a obává se další manipulace s básníkovou pozůstalostí.⁵⁷

Nejprínosnější částí Hoffmannovy studie je jeho nový názor na zařazení Hraběte do kontextu české literatury. Edičními zásahy ve vydaných sbírkách byl Hrabě představen jako básník, který začal psát poezii až poté, kdy se v roce 1963 vrátil z vojny. „*Na období vojenské a předcházející vojny, tj. na dobu Hrabětových studií na Vysoké škole pedagogické, se pohlíží jako na něco, co je*

⁵³ **Konkretizace:** konkrétní podoba určitého díla, jež se stalo předmětem estetického vnímání. Je přirozené, že dílo může být několikerým způsobem konkretizováno. – VODIČKA, Felix. „Konkretizace literárního díla“, in F. V. *Struktura vývoje*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1969. 360 s. str. 199

⁵⁴ Srov. HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 255-275

⁵⁵ Tamtéž, str. 257

⁵⁶ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 256

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 255-275

*pro autorovu tvorbu nepodstatné. Jenže opak je pravdou.*⁵⁸ V posledních letech se toto Hoffmannovo zjištění stalo důležitým pramenem k nové recepci Hrabětovy pozůstalosti. Zásadní je zejména v příslušnosti Hraběte k dalším mladým básníkům, kteří začínali psát v padesátých letech (Petr Kabeš, Ivan Wernisch či Josef Hanzlík), což se až do vydání Hoffmannovy studie v žádné jiné práci neobjevilo. Sám Hoffmann podobnost s dalšími jmenovanými autory dokazuje na několika motivech (černošská kultura, tragika války, vysněný svět, ráj vs. skutečný svět, barokní tradice ad.) a na lyrickém subjektu básní. Pozastavuje se nad tím, že: „*v těchto generačních souvislostech Hrabě nikdy vykládán nebyl. Mezi těmi, kdož profilovali generaci básníků vstupujících do literatury v letech šedesátých, zejména v průběhu jejich první poloviny, není uváděn ani dnes. Znovu jako by přebýval. Bez Hraběte však nemůže být obraz české poezie šedesátých let úplný. Hrabě byl básníkem ve své generaci nejen osobitým, ale zároveň i typickým.*“⁵⁹ Dále Hoffmann připomíná jazzovou orientaci Hrabětových veršů, kterou měl společnou s Josefem Kainarem a Jiřím Suchým, zmiňuje v souvislosti s Hrabětem i básníky Josefa Hanzlíka či Václava Honse. Všechny Hoffmannem sesbírané argumenty mají být důkazem toho, že Václav Hrabě je spíše než českým beatnikem příslušníkem generace autorů, debutujících (i když převážně časopisecky) v padesátých a šedesátých letech. Hoffmann však kromě motivických shod vyjmenovává i rozdíly v tvorbě Hrabětově a výše jmenovaných autorů – tím více může vyniknout jeho jedinečnost a potřeba pevného zařazení do literárního kánonu. „*Hrabětova poezie, v obecných rysech shodná s tvorbou jeho generačních druhů, je však přece jen v několika aspektech osobitá. U Hraběte chybí adorace dětství a vytváření krajin a obrazů přírodních. Pomineme-li úplné začátky, byl svým básnickým naturelem tvůrcem navýsost městským a zároveň exotickým.*“⁶⁰ V článku nechybí ani poukázání na kvalitu rytmu v Hrabětových verších, zejména na jejich významotvornou funkci.

Z dalších Hoffmannových prací z devadesátých let zmíníme ještě tu

⁵⁸ Tamtéž, str. 263

⁵⁹ Tamtéž, str. 265

⁶⁰ Tamtéž, str. 266

s názvem *Básník, který nebyl v čítankách (K nedožitým padesátinám Václava Hraběte: 13. 6. 1940-5. 3. 1965)* z roku 1991, která vyšla taktéž v *Českém jazyku a literatuře*. Jeho další kritická činnost, týkající se Václava Hraběte, je známá z let 2009 a 2010.

V roce 2010 by Václav Hrabě oslavil sedmdesáté narozeniny, takže se v tisku objevilo několik článků k tomuto výročí. I Hoffmann uveřejnil v *Českém jazyku a literatuře* článek s názvem *O zrodu básníka Václava Hraběte: K básnickým nedožitým sedmdesátinám*. Na základě několika předchozích apelací ostatních literárních kritiků se opět zabývá srovnáváním Václava Hraběte s vrstevníky, kterými byli Ivan Wernisch, Pavel Šrut a Petr Kabeš. Tímto nahlížením na tvorbu Hraběte se Hoffmann dostává až k době básnickových studií, k vývoji jeho poetiky a vnímání dobových událostí (vznik divadel malých forem atd.). Vyjmenovává i typické literární žánry, které se v Hrabětových básních objevují (sonet, ukolébavka, romance), zároveň ale připomíná, že Hrabě často samotným textem básní tyto žánry vyvrací, což má společné například s Jiřím Štolou. Některé inspirační zdroje, které Hoffmann nachází v Hrabětově poezii, zůstávaly do doby vydání tohoto článku téměř nepovšimnuté. Jedná se kupříkladu o inspiraci poetikou „prokletých básníků“, nejvýrazněji pak Rimbaudovým *Opilým korábem*, dále lze spatřovat i návaznost na Vítězslava Nezvala, čínskou lyrickou poezii či černošskou poezii.⁶¹

Bohuslav Hoffmann nebyl jediným literárním kritikem a redaktorem, který se po roce 1989 zabýval životem a dílem Václava Hraběte.

Jaromír Pelc, který ve své kritické činnosti pokračoval i po revoluci, otiskl v březnu roku 1990 v *Literární revue* nově nalezené básně Václava Hraběte. Jednalo se o básně *Déšť*, *Hádání z ruky*, *Hlava dívky*, *** (*Noc šedý mořský pták*) a *Na tři krále – o krok dále*. Šlo tak o první předzvěst vydání sbírky *Blues pro bláznivou holku*.

Bohatým na práce o Václavu Hraběti a jeho díle byl pak rok 1991, tedy

⁶¹ Srov. HOFFMANN, Bohuslav. O zrodu básníka Václava Hraběte: K básnickým nedožitým sedmdesátinám. *Český jazyk a literatura*, 2009/2010, roč. 60, č. 5, s. 209-217

rok následující po vydání zmíněné sbírky. Jednalo se zejména o recenze této knihy a nové zamýšlení kritiků nad recepcí Hrabětova díla v uplynulých letech.

Na jaře vyšly v *Lidových novinách* hned dvě recenze na *Blues pro bláznivou holku*. V březnu napsal **Jiří Rulf** článek *Legenda jako potřeba: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku*. Uvažuje zde nad legendou vytvořenou kolem Hraběte, odkazuje na Peterkův článek z konce sedmdesátých let *Úplně zbytečná legenda*, znovu si také všímá letitého přirovnávání básníka ke Karlu Hynku Máchovi. Úspěch Hrabětových veršů vidí zejména v jeho mladické upřímnosti a v tom, že se stal jakýmsi zrcadlem rebelující mládeže nejen šedesátých let.⁶²

O měsíc později se na stránkách stejných novin objevila další recenze, tentokrát od **Jana Lukeše**. Název měla *Blues trochu jinak: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku, básně* a zabývá se především edičním uspořádáním básní ve sbírce. Všímá si morfologických rozdílů mezi původní známou podobou básní a některými nově uveřejněnými verši, zmiňuje nejasné okolnosti nově nalezených Hrabětových rukopisů a bez pozornosti znovu nenechává úvahy o „zbytečné legendě“. Dle Lukešova názoru poezie Václava Hraběte neustále působí a rezonuje, i když už není zakázaná.⁶³

Další recenzi *Blues pro bláznivou holku* uveřejnil **Jan Šulc**, a to v květnu v *Literárních novinách*. Odkazuje k Jiřímu Rulfovi a jeho recenzi v *Lidových novinách*. Má stejný názor na podobu lyrického subjektu v Hrabětových verších – nalézá v nich přímo Hraběte. Šulc také poukazuje na buřičství v Hrabětově životě a na nekonformnost jeho veršů. Všímá si toho, jak Hrabě často zařadí do kvalitní básně několik banálních rýmů a naopak v básni umělecky průměrné se najednou objeví mimořádný verš. Odkazuje i na pět směrů Hrabětova života, které zasáhly do jeho poezie – domov, vztah k válce, vzpoura, snaha o odlišení se a přilnutí k jiným, nadosobním hodnotám. Upozorňuje na stěžejní motivy, jako jsou města (hlavně Praha), biblické reálie

⁶² Srov. RULF, Jiří. *Legenda jako potřeba: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku*. *Lidové noviny*, 1991, roč. 4, str. 8

⁶³ Srov. LUKEŠ, Jan. *Blues trochu jinak: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku, básně*. *Lidové noviny*, 1991, roč. 4, str. 9

a měšťáctví.⁶⁴

Také **Miroslav Kovářík**, který se po revoluci dostal do středu zájmu nejružnějších rozhovorů, dále publikuje články o Václavu Hraběti. **Veronika Adamcová** ho roku 1991 vyzpovídala pro časopis *Tvar*. Kromě už známých faktů se Kovářík zmiňuje o divadelní hře *Královna Margot*, kterou Hrabě napsal během vojny a poté ji zapůjčil režiséru Waldemaru Sentovi. Ten ji během let ztratil, ale Kovářík připouští, že by se jednou mohla někde objevit, stejně jako se to stalo s některými Hrabětovými básněmi. Adamcová míní, že Hrabě byl dobovou kritikou „snížen“ na českou variantu americké beat generation.⁶⁵ Recenzí v tomto roce vyšlo více, ale jmenovali jsme pouze ty nejzásadnější.

Dalším důležitým rokem byl rok 1994. Právě tehdy totiž byla poprvé knižně vydána jediná Hrabětova povídka *Horečka*. Z recenzí, které toho roku vyšly, jmenujeme dvě, obě z března 1994.

První vyšla ve *Tvaru* s názvem *Horečka na vysvětlenou* a jejím autorem byl **Vladimír Novotný**. Jednalo se o poměrně hluboké zamyšlení nad Hrabětovou prozaickou prvotinou. Novotný přirovnává Hraběte k „rozhněvaným mladým mužům“ a v *Horečce* vidí předzvěst toho, o čem se tehdy (začátkem šedesátých let) začínalo psát. Silnou spřízněnost Novotný shledává u *Horečky* a románu *Kdo chytá v žitě* Jerome Davida Salingera. Dokládá to na určité nekonformnosti prozaické formy a vitality mládí. Negativně ale hodnotí řadu začátečnických nedostatků, fragmentární mozaikový styl naopak vyzdvihuje – Hrabě jím dle Novotného navazuje na *Skupinu 42*.⁶⁶

To **Josef Chuchma** ve své recenzi v magazínu *Uni* hodnotí *Horečku* převážně negativně. Václav Hrabě byl podle něj lepší básník než prozaik (připouští však, že by se Hrabě během následujících let v prozaické tvorbě

⁶⁴ Srov. ŠULC, Jan. Václav Hrabě – po pětadvaceti letech. *Literární noviny*, 1991, roč. 2, č. 19, s. 4-5

⁶⁵ Srov. ADAMCOVÁ, Veronika. Václav Hrabě po šestadvaceti letech: Rozhovor – Mirek Kovářík. *Tvar*, 1991, roč. 2, č. 21, s. 7-8

⁶⁶ Srov. NOVOTNÝ, Vladimír. *Horečka na vysvětlenou*. *Tvar*, 1994, roč. 5, č. 5, s. 20

pravděpodobně dále zdokonaloval), v povídce nachází velmi slabá místa, která jsou často až komická, naivní či zbytečně „upovídaná“. Konečně hodnotí *Horečku* jako průměrnou prózu pro mladé.⁶⁷ K tomuto tvrzení připojujeme ukázkou z povídky, kde lze nalézt ony Chuchmou zmiňované „naivní a upovídané“ prvky.

UKÁZKA z povídky *Horečka* (Janův spolubydlící, „marxista“ Karel):

„(...) Za prvé, kdyby všichni lidi byli senzitivové, tak bysme chcipli hlady, rozumíš, ty potrhlej mime? A za druhé: Ty si asi myslíš, že já už jsem se narodil s představou vlastní budoucnosti a s vyhraněným morálně politickým pohledem, ne? Jestli tě to jen občas napadne, tak seš na velikánském omylu... Byl jsem dost zmatenej a trochu jsem i teď. A myslím, že by to se mnou bylo dost blbý, kdybych měl ve všem úplně jasno... Hele, já si myslím, že nezáleží na tom, v jakém zmatku člověk je, ale na tom, jestli má aspoň snahu se z něj dostat, rozumíš. Tím chci říct třeba to, že bych ti tvoje flámování vyčítal asi dost silně, kdybych nevěděl, že děláš taky něco pořádného mimo to. A že toho pořádného je víc.“⁶⁸

Na konci devadesátých let vyšla ještě jedna recenze *Horečky* (v roce 1999, až pět let po jejím vydání), a to od **Veroniky Broučkové** v *Magazínu AD*. V podstatě nepřináší žádný nový náhled na tuto krátkou povídku, Broučková se věnuje formě celého textu, který podle ní zní spíše jako báseň v próze, jako blues, ve kterém se prolínají citové problémy Jana a jeho touha bořit konvence s nevybíravou kritikou starší generace.⁶⁹

Z uveřejněných recenzí je tedy patrné, že próze *Horečka* se nedostalo příliš pozitivní kritiky literárních vědců a novinářů.

Vedle jmen literárních kritiků, editorů a Hrabětových přátel či kolegů nelze opomenout při reflexi ohlasů Hrabětovy tvorby a osobnosti ani básníkovu jediného syna **Jana Miškovského** (příjmení získal po svém nevlastním otci,

⁶⁷ Srov. CHUCHMA, Josef. Václav Hrabě: *Horečka* (Labyrint). *Uni*, 1994, roč. 4, č. 2, s. 3

⁶⁸ HRABĚ, Václav. *Horečka*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 1994. 64 s. ISBN 80-901289-2-0, str. 29

⁶⁹ Srov. BROUČKOVÁ, Veronika. Václav Hrabě, *Horečka*. *Magazín AD*, 1999, roč. 10, č. 5, s.

kterého si vzala Olga Hrabětová nedlouho po rozvodu s Hrabětem). Podílel se na prvním úplném vydání Hrabětova díla, je držitelem autorských práv na jeho tvorbu a také se nejednou vyjádřil o svém otci na stránkách novin a časopisů.

V roce 1995 (k třicetiletému výročí úmrtí Václava Hraběte) líčí Miškovský v *Labyrint Revue* zejména otcovo zakončení aktivního hraní v kapele a tím pádem vlastně i začátek jeho profesionální spisovatelské dráhy. I když byly Miškovskému v té době necelé dva roky (narodil se roku 1962), zná nejrůznější detaily ze života svých rodičů. Už dlouhé roky spolupracuje s Miroslavem Kovářikem a společně se starají o literární pozůstalost Václava Hraběte. Z důvodu přísného střežení autorských práv na Hrabětovy básně se v posledních letech odehrálo i několik soudních sporů, mediálně nejznámější je ten s Ludvíkem Hessem. Miškovský v článku *Václav Hrabě* vzpomíná také básníkovu účinkování ve Viole, jeho obdiv k muzikantovi Lud'ku Hulanovi a období, kdy Hrabě působil jako redaktor časopisu *Tvář*.⁷⁰

Ani v novém miléniu nepřestaly vycházet studie a články, které se zabývají konkretizací Hrabětova díla. Autoři však už častěji spíše opakuji a shrnují známá fakta, většinou při výročí narození či úmrtí Václava Hraběte vydávají články se svědectvími jeho přátel, věnují se legendám o nejasném úmrtí atd. Existuje i několik výjimek, vesměs opět reprezentovaných Bohuslavem Hoffmannem (viz výše).

Roku 2000 znovu publikuje **Miroslav Kovářík**. Svým článkem ve *Tvaru* odkazuje na vlastní rozhovor z roku 1991 ve stejném časopise, kromě tématu i názvem – *Václav Hrabě po pětatřiceti letech*. V podstatě tu od Kováříka nezaznívá nic nového, kromě toho, že se poprvé vyjadřuje k tomu, jak se dostaly po léta ztracené Hrabětovy básně k jeho synovi Janu Miškovskému. Donesla mu je žena, která chtěla zůstat v anonymitě. Od té doby je její jméno střeženo a dodnes se neví, jak to přesně bylo, Miroslav Kovářík však přiznává, že její totožnost zná. Podstatnější v článku je Kováříkova zmínka o **Jiřím Staňkovi** ze Západočeské univerzity v Plzni. Staňek totiž zastává podobný názor jako Bohuslav Hoffmann, že více než

⁷⁰ Srov. MIŠKOVSKÝ, Jan. Václav Hrabě. *Labyrint revue*, 1995, č. 2, s. 3

s beatnickou poezií souvisí Hrabětova tvorba s českou básnickou produkcí padesátých a šedesátých let. Zaznívají tedy opět jména Jiřího Šotoly, Josefa Kainara, Jiřího Suchého a dalších autorů. Jiří Staněk navrhuje, aby se tato fakta stala východiskem dalšího bádání pro Hoffmanna.⁷¹

Po letech se k tématu poezie Václava Hraběte znovu vyjádřil **Rudlof Matys**, autor Hrabětova nekrologu z roku 1965. V *Hostu* vzpomíná především na již známou historku o autorem zamýšlené detektivce.⁷² Matys reaguje také na přetrvávající řazení Hraběte k „českým beatníkům“, k čemuž říká: „Ty uvozovky jsou pro charakteristiku této domestikované, krotké české odrůdy beat generation celkem na místě!“⁷³

Ve stejném časopise vyšel o pár let později (2007) článek mladého publicisty **Štěpána Kučery**. Kromě podrobného Hrabětova životopisu a uvádění informací o jeho účinkování ve Viole, beatnických básničkách Čerepkové s Machulkovou a o sporu Jaromíra Pelce s Josefem Peterkou, předkládá i hlubší zamyšlení nad hudebností Hrabětových veršů. Mluví především o Vladimíru Mišíkovi, ale připomíná i méně známý fakt, že jedna Hrabětova báseň se objevila na LP *Podej mi ruku...(a projdem Václavák)* od Václava Neckáře. Konkrétně šlo o zhudebněnou *Báseň skoro na rozloučenou*. Kučera také v článku zmiňuje, že jeden z nejoblíbenějších autorů Václava Hraběte Jiří Šotola na sklonku života slyšel Hrabětovu báseň *Půlnoční mše v dešti*, na níž zareagoval slovy: „Kéž bych to napsal já.“⁷⁴ Báseň Šotolovi přinesl Hrabětův syn Jan Miškovský.

Václav Hrabě je často zmiňován i na stránkách hudebních časopisů a webů. Ke čtyřicátému výročí Hrabětova úmrtí napsal na web *Folk Time* článek **Petr Náhlík – Vokoun**. V rozsáhlém textu se dozvíme podrobnosti z básnickova života i osudy básní po jeho smrti. Podstatná je ta část článku

⁷¹ Srov. KOVÁŘÍK, Miroslav. Václav Hrabě po pětatřiceti letech. *Tvar*, 2000, roč. 11, č. 5, s. 13

⁷² Srov. MATYS, Rudolf. O jedné nenapsané detektivce a její věštbě. *Host*, 2004, roč. 20, č. 5, s. 52-54

⁷³ MATYS, Rudolf. O jedné nenapsané detektivce a její věštbě. *Host*, 2004, roč. 20, č. 5, s. 52

⁷⁴ Srov. KUČERA, Štěpán. Blues na památku Václava H.: nadgenerační básník Václav Hrabě. *Host*, 2007, roč. 23, č. 5, s. 50-52

věnovaná hudbě. Poprvé zde zaznívá, že Hrabětovy verše byly zařazeny na LP desku už v roce 1967. „V roce '67 se básně V. Hraběte (zhudebněné K. Velebným) společně s verši Andreje Vozněsenského (zhudebněnými Luděkem Hulanem) objevují poprvé na gramodesce Supraphonu - na LP Poezie a jazz II., kterou připravili Oldřich Kryštofek a Luděk Hulan a režíroval Josef Henke (žák E. F. Buriana). Nahrál ji Jazzový orchestr Čs. rozhlasu řízený Karlem Krautgartnerem, spolu se sólisty (Luděk Hulan - kontrabas, Richard Kubernát - trubka, Laco Déczi - trubka, Rudolf Rokl - klavír, Eva Olmerová - zpěv ...atd) a SHQ Karla Velebného v pražských studiích (Lucerna, Mozarteum, Dejvice, Čs. rozhlas) v září a říjnu '66 a lednu '67. SHQ hrál ve špičkové sestavě (Karel Velebný - vibrafon, tenor. saxofon, Miroslav Krýsl - alt. saxofon, bas. klarinet, Zdeněk Pulec - trombón, Rudolf Dašek - kytara, Petr Marcol - kontrabas, Milan Mader - bicí). Zvukovou režii básní V. H. v podání Jana Tríska měl na starost Jiří Očenášek.“⁷⁵

O Václavu Hraběti se mluví především jako o českém beatnikovi. V českých podmínkách je poněkud problematické o beatnictví mluvit, často jsou ale kromě Hraběte vzpomínány dvě autorky, které se k tomuto literárnímu uskupení u nás tradičně řadí – **Inka Machulková** a **Vladimíra Čerepková**. S Machulkovou otiskl *Host* v roce 2007 rozsáhlý rozhovor, kde kromě jejích životních osudů autor promlouvá s básnířkou o době raných šedesátých let a o jejím přátelství s Václavem Hrabětem. Porovnáván je ústy autorky způsob života v tehdejší Americe a v Čechách, sama Machulková si uvědomuje, že společenská situace byla v těchto zemích naprosto odlišná. Přesto je prý možné, že s americkými beatniky rebelovali proti podobným věcem, takovým, které jsou důležité pro svobodu každého člověka.⁷⁶

V posledních letech nedošlo k žádnému zásadnímu posunu v oblasti

⁷⁵ NÁHLÍK, Petr. 2005. Dnes je to 40 let od chvíle, kdy nás opustil Václav Hrabě. [online].

Folk time [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <

<http://www.folktime.cz/zajimavosti/dnes-je-to-40-let-od-chvile-kdy-nas-opustil-vaclav-hrabe.html>>

⁷⁶ Srov. BALAŠTÍK, Miroslav. Já, beatnička, jsem číslo jedna v Obci spisovatelů!. *Host*, 2007, roč. 23, č. 5, s. 7-13

bádání literárních vědců, zabývajících se poezií Václava Hraběte. I když je Hrabě autorem neustále rezonujícím a interpretovaným, vinou nepříliš rozsáhlého díla z jeho pozůstalosti byla pravděpodobně uveřejněna už veškerá známa fakta, která jsou pro literární vědu relevantní. V roce 2015 se osobností Václava Hraběte zabývaly i populární články, vydané v zejména v časopisech a na webových stránkách určených pro nejširší čtenářskou obec, což souvisí hlavně s kulatým výročím jeho úmrtí.

V roce 2010 vyšel článek **Ondřeje Mrázka** v *Literárních novinách*. Jde o další bilanční článek a shrnutí Hrabětova života, Mrázek vyjmenovává důvody, proč je dodnes jeho poezie tak oblíbená. „*Václav Hrabě, jeho nespoutaně bohémský život i až provokativně upřímné básně vyvolávají i po desetiletích u představitelů kulturní smetánky pohrdlivou nedůvěru, ale zamilovaní gymnazisté (kolikátá již generace) znají jeho básně nazpaměť a váží si jich jako zjevení, protože jsou pro ně důkazem, že proti přetvářce, snobství, maloměššáctví a křupanství má vždycky smysl se vzbouřit. Hrabětovy ostré sarkastické verše o vyprázdněnosti sektorového štěstí a nudy konzumismu znějí z hloubi 60. let do dnešních dní až překvapivě prorocky. A z jeho veršů milostných vyzařuje energie tu očištná, tu až omamná.*“⁷⁷ Součástí článku je i povídání s Miroslavem Kováříkem a také úryvek z Hrabětovy reportáže o kavárně Viola *Třicet a jedna noc aneb Zápisky ze živého domu*.⁷⁸

Roku 2011 **Jan Barák** na serveru *novinky.cz* publikoval článek v den básníkových nedožitých jednasedmdesátých narozenin. Píše o Hrabětově setkání s Allenem Ginsbergem a také o jeho muzikantském životě.⁷⁹

⁷⁷ MRÁZEK, Ondřej. 2010. Prokletý básník jazzového jara [online]. Literární noviny [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW:< <http://www.literarky.cz/kultura/95-literatura/2081-proklety-basnik-jazzoveho-jara>>

⁷⁸ Srov. MRÁZEK, Ondřej. 2010. Prokletý básník jazzového jara [online]. Literární noviny [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW:< <http://www.literarky.cz/kultura/95-literatura/2081-proklety-basnik-jazzoveho-jara>>

⁷⁹ BARÁK, Jan. 2011. Václav Hrabě – Mrtví milovat nemohou [online]. Novinky.cz [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: < <http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/235082-vaclav-hrabe-mrtvi-milovat-nemohou.html>>

Předcházejícím výčtem jsme popsali vývoj kritických ohlasů na dílo Václava Hraběte od jeho smrti až po současnost. Zaznamenali jsme jak naprosto negativní, tak až bezmezně obdivné recenze a reakce literárních kritiků, novinářů a publicistů. Co se týče doby současné, z nově uveřejňovaných článků na serverech i v časopisech lze konstatovat, že dílo Václava Hraběte je stále zajímavým tématem pro redaktory a také literární kritiky. Tvůrčí ohlasy budou podrobněji probrány v následující kapitole *Tvůrčí ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost*.

5. Tvůrčí ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost

Ať je kritický ohlas Hrabětova díla veden v negativních či pozitivních konotacích, tvůrčí ohlas nám může více přiblížit přímé působení básníka na konkrétní umělce. Václav Hrabě byl (a dodnes je) inspirací mnoha autorů, ať už v poezii, próze či hudbě. V této kapitole se budeme věnovat jak prozaickým a básnickým ohlasům, tak i těm dramatickým (zejména scénickým pásmům, která byla složena z Hrabětových veršů). Hudebníkům, kteří se taktéž odkazují k básním Václava Hraběte, je věnována samostatná šestá kapitola.

5.1. 60. léta

Již bezprostředně po své smrti se Václav Hrabě začal objevovat v literárním odkazu, byl vzpomínán především svými přáteli a kolegy.

Básnířka a jedna z dvojice českých beatniček (kterou tvořila spolu s Vladimírou Čerepkovou) **Inka Machulková** věnovala Václavu Hraběti dvě básně, jejichž rukopis dle svědectví hodila při pohřbu na jeho rakev. Verše vyšly později ve sbírce *Zamkni les a pojď*, která je výběrem z prvních tří sbírek Machulkové.

Vaškovi Hraběti, který umřel 5. 3. 1965

*Kde začíná verš
a kde končí skála
ve městě v půlnoci
pekli suchý chléb
a hádali se nad moukou
hádali se pod světlem
v ulici nočních mlýnů*

*Kdo mi to umírá
když knížku dočítám
do konce nevěřím
že právě tehle
a on mi umírá
v knížce i v kuchyni
která je malej byt
plyn hoří fialky zapálené
usychají
je ticho pod světlem
v ulici nočních mlýnů
Kde začíná verš
kde končí skála
deska se otáčí
a bez paměti zpívá
opakuje mi že svítá*

*Dej mi tu zem
až uvěřím⁸⁰*

Ve druhé polovině šedesátých let najdeme více přímých odkazů k Hrabětově poezii, jak již bylo řečeno, zejména u umělců, kteří se s ním znali a setkávali.

Významným činem, který poprvé uvedl ve známost Hrabětovo dílo, byla příprava pořadu *Stop-time* **Miroslava Kováříka**. Již v roce 1966 scénicky představil básně v *Docela malém divadle* v Litvínově. Od té doby se dostaly do širšího povědomí čtenářů (více o scénickém pořadu *Stop-Time* v kapitole 6. *Václav Hrabě jako inspirace českých muzikantů*). Bohuslav Hoffmann o Kováříkovi a jeho zásluhách o zpřístupnění Hrabětova díla říká: „*Na fixaci tohoto prvotního obrazu Hrabětova díla, na jeho první a zároveň*

⁸⁰ Nakladatelství HOST. 2016. *Zamkni les a pojd'*. Doslov Michala Jareše [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ukazky/zamkni-les-a-pojd>>

nejrozšířenější a nejtrvalejší prezentaci má největší podíl M. Kovářík se svým amatérským Docela malým divadlem z Litvínova, který s pořadem Stop-time, rekviem za Václava Hraběte, sestaveným z tehdy dostupné Hrabětovy pozůstalosti (necelých čtyřicet textů), rozšířil Hrabětovu poezii takřka po celé republice (80 repríz od r. 1966).⁸¹ Hoffman si ale také povšiml již v tomto prvním pokusu o seřazení a vydání Hrabětových básní jistých edičních chyb. Podle něj stojí „Kovářikova iniciativa na počátku žonglování s Hrabětovou pozůstalostí, na počátku nesčetných manipulací s jeho dílem.“⁸² Upozorňuje na to, že sbírka *Stop-time* byla vědomě sestavena tak, aby se spojila Kovářikova představa o Václavu Hraběti s jeho dílem a lyrickým subjektem. Na básních, kde lze doložit datum vzniku, Bohuslav Hoffmann ukazuje, jak Kovářík nesmyslně řadí verše z doby před válkou až za ty, které vznikly prokazatelně několik měsíců před Hrabětovou smrtí. Hoffman zmiňuje i účelové uzavření tohoto souboru částí Hrabětovy reportáže *Zápisky z živého domu*, která vyšla v *Divokém víně*.⁸³

Jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, právě Bohuslav Hoffmann spatřuje spojnici mezi Hrabětem a dalšími básníky jeho generace (tedy autory narozenými během druhé světové války či těsně po ní). Doložit se to dá i na konkrétních sbírkách jednotlivých autorů. Jako příklad uvedme **Josefa Hanzlíka** a jeho sbírku z roku 1962 *Bludný kámen*. Název prvního oddílu je nápadně podobný Hrabětovské poetice – *Blues pro šílenou holku*. Ve druhém oddílu této sbírky zase najdeme především sonety, tedy útvar, který se často objevuje i u Hraběte. Stejný literární útvar hojně nalezneme i ve sbírce *Přehlásky* (1967) básníka **Pavla Šruta**. U uvedených příkladů však nemůžeme mluvit o přímé inspiraci Hrabětem, uvádíme je spíše jako sbírky příbuzné tematikou či formou básní, a tedy jako doložení Hoffmanova tvrzení. Hanzlíkova sbírka *Bludný kámen* navíc vyšla ještě za Hrabětova života.

⁸¹ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 257

⁸² Tamtéž, str. 258

⁸³ Srov. HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 255-275

5.2. Léta „normalizace“

Doba takzvané normalizace šíření básní Václava Hraběte příliš nepřála, stejně tak ani tvůrčích ohlasů na jeho tvorbu nebylo mnoho. Když se začátkem sedmdesátých let objevily literárněkritické pokusy přiřadit Hraběte k předchůdcům mladé, společensky angažované literatury sedmdesátých let (zejména jeho rané básně, které ještě v komunismu vidí především optimismus a novou éru třídního pořádku), které následně utichly, stal se posléze Hrabě básníkem spíše zamlčovaným. Hrabětovy verše, které byly uváděny právě jako příklad angažované poezie, totiž byly vytrženy z kontextu jeho celé tvorby. Dobová kritika upozorňovala na to, že ve svých básních Hrabě mluví oslavně o Fidelu Castrovi, obdivu k dělnické třídě a nenávisti k válce. Jednalo se zejména o básně z přelomu padesátých a šedesátých let, ve verších ze sklonku Hrabětova života se již tato tematika neobjevuje. Pravděpodobně mělo na Hraběte vliv i rodinné zázemí, které bylo veskrze dělnické. Více o tom mluví Hrabětův přítel **Jiří Kalous** v nedávno vydané knize *Hraběcí roky*. „*Možná jsme měli k sobě blízko i vlivem rodinných poměrů, byli jsme totiž čistokrevného dělnického původu, jak se tenkrát psalo, nosilo a bylo dobře kádrově. Jinak nás toto zařazení vedlo leda k debatě po nějakém debaklu, že nás na školu vzali snad jenom proto, abychom naplnili proletářskou kvótu, když naši kolegové v rodinných poměrech představovali převážně pracující inteligenci.*“⁸⁴

V sedmdesátých letech tedy spíše spatřujeme rozpory v literárněkritickém přijímání Hrabětovy poezie. V tvůrčím procesu pokračuje – stejně jako na sklonku let šedesátých – neustálé živení kultu mladého básníka, zaznamenáváme i Kovářův bezmezný obdiv k Hraběti a jeho poezii, dochází také k prvnímu soubornému vydání dostupných básní Václava Hraběte. Sbírku *Blues v modré a bílé* vydalo v roce 1977 nakladatelství Melantrich. V této sbírce a jejím sestavení hrála roli již zmíněná „normalizace“. Řazení básní bylo podřízeno ideologii (více o společensky

⁸⁴ KALOUS, Jiří. *Hraběcí roky*. 1. vyd. Praha: Torst, 2015. 324 s. ISBN 978-80-7215-493-7, str. 39

ovlivněném doslovu Jaromíra Pelce v kapitole 4. *Kritický ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost*).

Asi nejzásadnějším odvoláním se k Václavu Hraběti v sedmdesátých letech bylo vydání prózy *Věk slasti* autora **Petra Skarlanta**, a to v roce 1977. Jednalo se o fabulovaný příběh, který se odehrával v polovině šedesátých let v Praze. Najdeme zde odkazy na reálné události tohoto období (návštěvu Allena Ginsberga a také smrt Václava Hraběte), stejně jako je popsáno dobové ovzduší tehdejší Prahy. I podtitul knihy – „*Milostný deník čtyřiaadvacetiletého*“ – odkazuje k věku, ve kterém Václav Hrabě zemřel. Petr Skarlant je český spisovatel a překladatel. *Věk slasti* je prvním dílem z knižního cyklu, který Skarlant vydával od zmíněného roku 1977 až do roku 2002 a obsahuje celkem sedm knih (dále např. *Věk náruživosti*, *Věk prodejnosti*, *Věk nevinnosti* atd.). Na záložce knihy se píše: „*Milostný deník čtyřiaadvacetiletého napsaný básníkem Petrem Skarlantem je něžný osudový příběh o lásce a smrti. (A také o Praze; magický děj Skarlantovy lyrické prózy se odehrává v přesně zachycené atmosféře plováren na Vltavě, studentských hospůdek, kaváren, kolejí a podnájmu a nočního života Prahy první poloviny šedesátých let.) Palčivá autobiografická látka je vymezena třemi roky, na jejichž začátku čtyřiaadvacetiletý autor poznává dva vzrušující vztahy. Lásku a kamarádství. Nešťastnou lásku k ženě, která mu dovolí, aby poznal sám sebe, a uniká mu. A přátelství muže, kterého předčasná smrt změní v legendu. Ostatní milostná dobrodružství, zdánlivě úspěšná a zachycovaná s nejzazší upřímností, neznamenaají nic proti nečekanému setkání s láskou. Básník milostný cit impulsivně zachycuje a rozebírá v bohatě instrumentovaném a dramatickém toku deníkových záznamů pod klenbou pražského nebe.*“⁸⁵ Dílo Petra Skarlanta nezůstalo bez povšimnutí literární kritiky. V roce 1978 vychází v *Literárním měsíčníku* velice známý a v této diplomové práci již zmiňovaný článek Josefa Peterky *Úplně zbytečná legenda*. V něm se kromě kritiky Pelcovy edice Hrabětových básní *Blues v modré a bílé* Peterka vyjadřuje právě k *Věku slasti*. „*Že i nakladatelství Melantrich zamýšlí svůj příspěvek k hrabětovské legendě navýsost vážně, dokazuje také nová kniha Petra Skarlanta Věk slasti, v níž se*

⁸⁵ SKARLANT, Petr. *Věk slasti*. Záložka knihy. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977. 162 s.

*přátelství s Václavem Hrabětem stává téměř rituální záležitostí, předmětem až nadzemského kultu. Skarlant Hraběte vydává za svého duchovního otce, duchovního utěšitele, milostného rádce, svědka smrti a není zapomenuto ani na relikvie typu ‚odtud mi Hrabě poslal dopis‘, ‚tady přecházel, tohle četl, tady čural‘.*⁸⁶

Léta osmdesátá jsou spíše než s literární činností, která by se vztahovala k Václavu Hraběti, spjatá s tvorbou v oblasti hudební (viz kapitola 6. *Václav Hrabě jako inspirace českých muzikantů*).

Na začátku osmdesátých let vyšlo pásmo z básní Václava Hraběte s názvem *Korunovační blues*. Sestavil ho **Zdeněk Šimanovský** a je zde uveden i návrh pro umělecké soubory, které by se rozhodly pásmo zinscenovat. V předmluvě Zdeňka Šimanovského stojí: *„Pásmo je volně děleno do tří částí. V každé z nich jsou texty významově propojeny lehce načrtnutou situací mezi postavami – interprety. V první části to je setkání dvou mladíků v nočním parku. Ve druhé pak večer a noc strávená jedním z nich s mladou dívkou. Závěrečná část opět vedena jako rozhovor oněch dvou mladíků jedné předjarní noci v parku nad městem. Citlivým a lehkým naznačením těchto situací se lze vyhnout onomu tak častému strnule odosobněnému uměleckému přednesu a mimoto vynikne smysl a obsah básní jejich sdělným a přirozeným, protože adresným podáním.*“⁸⁷

5.3. Období po roce 1989

Po revoluci se Václav Hrabě stává jedním z autorů, kteří se dostávají po letech do popředí zájmu čtenářů i vydavatelů, stejně jako spisovatelé, kteří byli za „normalizace“ cenzurováni či úplně zakázáni. To vedlo k výraznému rozšíření Hrabětových veršů během let devadesátých.

Jak již bylo řečeno ve čtvrté kapitole, od devadesátých let začalo být

⁸⁶ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 1978, roč. 7, č. 3, str. 112

⁸⁷ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Korunovační blues: pásma z veršů Václava Hraběte*. 1. vyd.

Praha: Dilia, 1981. 48 s.

vydáváno Hrabětovo kompletní známé dílo. Co se týče tvůrčích ohlasů, devadesátá léta na ně nebyla příliš bohatá, pozornost byla věnována spíše autorovi jako takovému a také proměně literárněkritického recepce jeho znovuoobjeveného díla. Pokračuje i aktivní snaha českých muzikantů o zhudebnění oblíbených básní.

Po roce 2000 už byly vydány také životopisné publikace o Václavu Hraběti, první z nich jsme zmínili v předcházející kapitole v souvislosti s její následnou recenzí.

12 taktů pro Václava Hraběte

Tato kniha **Jiřího Žáka** byla vydána v roce 2010 k sedmdesátému výročí básníkovy narození. Jedná se většinou o vzpomínky Hrabětových přátel z rodných Lochovic, spolužáků z gymnázia v Hořovicích a také kolegů z pražských vysokoškolských studií. Na Hraběte vzpomínají i hudebníci z pražských klubů Viola a Reduta. Kniha je rozdělena na dvanáct jednotlivých kapitol, z nichž každá je uvedena úryvkem verše Václava Hraběte a měla by tím přibližovat celou tematickou část (např. 9. takt *Výcvikový prostor* je věnován básníkově vojenské službě). Často banální zážitky a výpovědi zaznamenal Žák jednoduchou, čtivou formou. Součástí knihy jsou i dohady o Hrabětově smrti, v nichž zaznívá více teorií, jak k ní vůbec došlo. Velká pozornost je věnována Hrabětově vášni pro hudbu, čtenář může na stránkách sledovat vývoj jeho poetiky a také události, které následovaly bezprostředně po Hrabětově smrti. Nechybí ani obrazová příloha, která je jako jedna z mála částí knihy opravdu hodnotnou dobovou výpovědí o Václavu Hraběti. Navzdory tomu, že kniha byla psána nikoli odbornou, ale populární formou, je to nejucelenější dílo, které je o Václavu Hraběti na českém knižním trhu k dostání.

Touto publikací se ve své recenzi v září roku 2010 zabýval **Josef Chuchma**. Oceňuje především Žákovu snahu o souborné vydání svědectví lidí spojených s Václavem Hrabětem a dodává, že autorovi jistě dalo velkou práci sesbírat tato vyjádření. Už mu ale činilo problém poskládat je do knihy, která by dávala smysl a opravdu čtenáři naznačila, kdo Václav Hrabě byl. Spatřuje

v knize pouze další z děl, které Jiří Žák „spíchl horkou jehlou“⁸⁸ a kvůli dobré čtivosti vynechal důležitou excerpici získaných informací.⁸⁹

UKÁZKA Z KNIHY

„Hrabětovy básničky jsou silné také proto, že v nich je jistá torzovitost. Dneska se módně říká, že to byl Mácha v texaskách. Jenomže Mácha Májem vytvořil definitivu určitého díla. Myslím, že u Vaška je to jinak a že Vašek by byl první, kdo by proti takovému srovnání protestoval. (...) Jeho básně lze definovat jako umění úsměvu skrz slzy. Takové vratké pomezí. Bolest a skrze tu bolest nakonec radost. To tam je, to je důležité.“⁹⁰ (Básníkův kamarád Rudolf)

Další publikací, která se Václavem Hrabětem zabývá, je *Klíč k zámku jednoho Hraběte: spektrum motivů v poezii a próze*. Napsala ji (taktéž k básníkovu kulatému výročí narození) **Blanka Kalenská-Křížová**. Oproti předchozí knize by se primárně mělo jednat o odbornou práci, která shrnuje a vysvětluje motivy v Hrabětově díle a poukazuje na to, jak souvisely s jeho životem. Už názvy kapitol však naznačují, že kniha je v první řadě také určena spíše pro běžného čtenáře než pro bohemistu (*Jen si tak trochu žít, Debutu předchází smrt, Kam s Hrabětem* atd.). Kalenská-Křížová ve své publikaci nepostupuje ani chronologicky, ani věcně. Objevují se sice odkazy na odborné články (např. Hoffmannovy či Peterkovy), ovšem jsou použity často bez zjevných souvislostí a návazností. Autorce nelze upřít, že zpracovala velké množství pramenů, ovšem práce s nimi už nepřinesla předpokládaný kritický výsledek.

⁸⁸ CHUCHMA, Josef. 2010. Legendami opředený básník Václav Hrabě vystupuje ze vzpomínek pamětníků [online]. Zprávy idnes.cz [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW:<http://zpravy.idnes.cz/legendami-opredeny-basnik-vaclav-hrabe-vystupuje-ze-vzpominek-pametniku-1li-/zpr_archiv.aspx?c=A100918_224113_kavarna_chu>

⁸⁹ Srov. CHUCHMA, Josef. 2010. Legendami opředený básník Václav Hrabě vystupuje ze vzpomínek pamětníků [online]. Zprávy idnes.cz [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW:<http://zpravy.idnes.cz/legendami-opredeny-basnik-vaclav-hrabe-vystupuje-ze-vzpominek-pametniku-1li-/zpr_archiv.aspx?c=A100918_224113_kavarna_chu>

⁹⁰ ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hraběte*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7388-359-1; str. 232

UKÁZKA Z KNIHY

„Na cestě za motivikou poezie Václava Hraběte dříve či později narazíte na dvě bariéry, které snahu proniknout co nejhlouběji do básnickovy poetiky značně omezují. Na jedné straně hájemství jeho poezie stráží odvěký nepřítel snad každého literárního teoretika, a tím je legenda. Legenda v případě Hraběte o to více ulpívající na jeho verších, o co záhadnější a nečekanější byla jeho smrt. A když se k tomu přidá, že ‚zemřel mlád, 24 let‘, stejně jako Jiří Wolker, a dokonce ještě o dva roky dříve než ‚kníže‘ české poezie Karel Hynek Mácha, jenž byl významnou ikonou Václava Hraběte, plameny legendy se rozhoří do opravdu nebyvalé výše.“⁹¹

Poslední knihou, která patří rozsahem i zaměřením do našeho výčtu, je dílo s názvem *Hraběcí roky: Václav Hrabě (1940-1965)*. Publikace vyšla v roce 2015 a jejím autorem je **Jiří Kalous**, Hrabětův spolužák z vysoké školy. Kniha sestává pouze z Kalousových vzpomínek na nevýznamné události z dob jejich studií v Praze. Ačkoliv z jiných námi prostudovaných pramenů jsme se nedozvěděli, že by Kalouse a Hraběte pojilo až tak významné přátelství (např. ve vzpomínkách ostatních spolužáků v knize *12 taktů pro Václava Hraběte*), z těchto memoárů vyplývá, že během vysoké školy spolu Kalous a Hrabě trávili téměř veškerý studijní i volný čas. Autorovo citově zabarvené líčení všedních dní v Praze (kouření cigaret u oken ve škole, návštěvy biografu a nevýznamných divadelních her) působí spíše jako zoufalá snaha najít ještě něco, co o Hraběti nebylo napsáno. Nicméně Kalous svým místy ne úplně srozumitelným jazykem tyto příhody rozepsal do téměř tří set stran.

V časopisu *Reflex* vyšla v červnu 2016 recenze této knihy od Ludvíka Hesse, který o Hraběti už také publikoval množství článků a vydal některé z jeho básní v *Divokém víně*. „*Redakce Reflexu mě poctila, když mi Kalousovy Hraběcí roky dala k recenzi, snad proto, že jsem jako první básně Václava Hraběte vydával. Leč zklamal jsem: Není co psát, není co číst, další zbytečný*

⁹¹ KALENSKÁ-KŘÍŽOVÁ, Blanka. *Klíč k zámku jednoho Hraběte: spektrum motivů v poezii a v próze Václava Hraběte*. Hořovice: Městské kulturní centrum, 2010. 88 s. ISBN 978-80-7388-359-1; str. 7

svazek na světě.“⁹² Pozastavuje se nad tím, jak si šestasedmdesátiletý autor vzpomíná velice detailně na nepříliš důležité společné zážitky s Hrabětem, stejně jako na množství jmen lidí, které kdy Hrabě v Praze či jinde potkal. Hess nezapomíná ve své recenzi zmínit také množství žalob, které na něj v souvislosti s uveřejněním Hrabětova díla podává básníkův syn Jan Miškovský.⁹³

UKÁZKA Z KNIHY

„Knížečka zákonitě měla logiku pro nás potřebnou, a tak jsem Vaška přesvědčoval o potřebě určitého postupu, řádu. Asi to bylo dobré vnuknutí, o vojenství jsme ponětí neměli, leda válečnou prózu znali, četli všichni, jenže jako vodítko se zrovínka nehodila. Vašek byl rozladěn, můj přínos neuznával, zbytečné zdržování, už formuloval, už mlátil hlavou o mraky, ale poslechl, nerad, udělal to, no, pro mne, což vícekrát zdůraznil. Nakonec jeho kompromis byl ve prospěch věci. Skoro jako můj přínos...“⁹⁴

Tvůrčí ohlas Hraběte v novém tisíciletí dále přetrvává i v pořadech **Miroslava Kovářika**, v jeho poetických večerech a občasných scénických pásmech sestavených z Hrabětových básní.

Jak celá kapitola naznačila, zájem o život a dílo Václava Hraběte je patrný dodnes, a to jak u čtenářů, tak u samotných tvůrců. Tento zájem byl podpořen i kulatým výročím, kterým bylo připomenuto básníkovy narození i úmrtí (rok 1940, resp. rok 1965).

V závěru kapitoly ještě zmíníme tvůrčí počiny, které dále rozvíjejí tvorbu Václava Hraběte v jiné než prozaické či básnické podobě. Vzpomeneme zde trvající úlohu studentských divadel, projektů a školních představení.

⁹² HESS, Ludvík. 2015. 75. výročí narození básníka Václava Hraběte: O Hraběcích rocích a právních krocích. [online]. Reflex [citováno 26. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <
<http://www.reflex.cz/clanek/kultura/64602/75-vyroci-narozeni-basnika-vaclava-hrabete-o-hrabecich-rocich-a-pravnich-krocich.html> >

⁹³ Srov. tamtéž

⁹⁴ KALOUS, Jiří. *Hraběcí roky*. 1. vyd. Praha: Torst, 2015. 324 s. ISBN 978-80-7215-493-7, str. 95

V roce 2014 se v Brně začal připravovat studentský pořad *Malé nepochopitelné obrázky*, který byl následně koncem jara premiérově odehrán. Název odkazuje na jednu z básní Václava Hraběte s názvem *Ospalé něžnosti*: „*A mně se chce tak spát / Spát / ve stínu tvých vlasů / Spát na nic nemyslet / při zvuku tvého hlasu se probouzet / jak kuchař / v pohádkách kde spí se stovky let / a znovu usínat / s hrstí tvých vlasů na čele / a trochu žárlit / na slunce / které ti po těle kreslí / malé nepochopitelné obrázky*“⁹⁵ Jednalo se o projekt studentů druhého ročníku činoherního herectví na brněnské JAMU. Podtitul projektu zněl „předváděčky z uměleckého přednesu“ a jednalo se o pásmo tvořené básněmi nejen od Václava Hraběte, ale obsahovalo i tvorbu básníků **Lawrence Ferlinghettiho** a **Allena Ginsberga**. Představení bylo podkresleno tematickou hudbou, mezi jejímiž autory nechyběli ani **Claude Debussy** či **Petr Svozílek**. Nešlo sice o projekt, který by si kladl za cíl oslovit davы návštěvníků a získat obdiv kritiků, ale je tvůrčím dokladem toho, že básně Václava Hraběte dodnes rezonují napříč uměleckými žánry a také napříč generacemi.

V připomínání Václava Hraběte je pravidelně činné také Gymnázium Václava Hraběte v Hořovicích na Berounsku, kde básník v padesátých letech dvacátého století studoval. Každoročně se zde koná literární soutěž pro mladé autory s názvem *Hořovice Václava Hraběte*. Kromě vyhlášení nejlepších prozaických a poetických děl autorů od čtrnácti do pětadvaceti let je vždy připraven i kulturní program. Pro letošek (festival se konal koncem dubna 2016) to bylo například vystoupení Miroslava Kovářika, Vladimíra Merty či Michala Prokopa, připravena byla vernisáž výstavy současné tvorby studentů UMPRUM Praha a také několik jam session či jazzových koncertů. Každoročně se koná i pieta u hrobu Václava Hraběte v Lochovicích.⁹⁶

Na Gymnáziu Václava Hraběte také probíhají častá představení či jiné akce spojené s osobou tohoto básníka. Kupříkladu v roce 2012 to bylo

⁹⁵ HRABĚ, Václav. *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999. 172 s. ISBN 80-85935-11-2, str. 13

⁹⁶ Srov. Městské kulturní centrum Hořovice. 2016. *Hořovice Václava Hraběte* [online]. MKC Hořovice [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkc-horovice.cz/mkc-hvh.html>>

divadelní představení *Pobrdského Recesistického Divadla* s názvem *MARGOT aneb Zlatá šedesátá*. Odkaz v názvu vede k Hrabětově ztracené divadelní hře a děj je spjatý jak s Václavem Hrabětem, tak i s dramatikem Václavem Havlem – právě oni jsou hlavními postavami celého dramatu. „*Byla napsána s využitím úryvků několika básní Václava Hraběte i krátkého dialogu z absurdního dramatu Václava Havla ‚Zahradní slavnost‘ a na Podbrdsko přinese závan vůně 60. let 20. století, doby velice plodné pro české umění. Atmosféru slavné éry Semaforu, Divadla Na Zábradlí či poetické vinárny Viola, kde za doprovodu basy Lud'ka Hulana přednášel své verše Václav Hrabě.*⁹⁷

⁹⁷ Gymnázium Václava Hraběte. 2012. P.R.D.: *Hrabě, Havel a Margot* [online]. GVH. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.gvh.cz/index.php/volny-as/prd/532-prd-hrab-havel-a-margot>>

6. Václav Hrabě jako inspirace českých umělců

Jak již vyplynulo z předcházejících kapitol, v současné době dílo Václava Hraběte vzbuzuje pozornost převážně na poli muzikantském. Básně, které se z básnickovy pozůstalosti zachovaly, se v nejrůznějších obměnách dodnes objevují na českých pódii. V následující kapitole jsme vytvořili výčet několika umělců, kteří dále pracují s Hrabětovou tvorbou.

Jedním z prvních populárních umělců, který zařadil do svého repertoáru některé z Hrabětových básní, byl muzikant Vladimír Mišík se svou kapelou ETC..., a to v osmdesátých letech dvacátého století. Už dříve však můžeme dohledat záznamy toho, že byla tvorba Václava Hraběte zhudebňována (například jazzovým muzikantem Karlem Velebným na LP z roku 1967 *Poezie a jazz II*). Snaha hudebníků přiblížit Hrabětovy básně posluchačům je patrná dodnes. Obsahem dalších podkapitol bude stručný výčet osobností české hudby, které se setkaly s verši Václava Hraběte, což posléze ovlivnilo (byť i nepřímo) jejich tvorbu. Součástí diplomové práce jsou i rozhovory s některými těmito umělci, či jejich krátké postřehy k tématu.

Hned na úvod je nutno znovu zmínit jméno **Miroslava Kovářika**. Tento divadelník, redaktor a herec bezprostředně po smrti Václava Hraběte začal šířit jeho dílo. Stál nejen za opisy dochovaných básní, ale zasloužil se především o jejich uvedení ve známost. Tedy i když nepatří do výčtu českých muzikantů, jelikož je především recitátor, jeho úloha v interpretaci Hrabětových veršů je nezanedbatelná.

Jak se píše na oficiálních webových stránkách Miroslava Kovářika v jeho životopisu: „*Byl vůbec první, kdo scénicky představil poezii Václava Hraběte /Stoptime, 1966/ a básnický manifest Znamení moci Jana Zahradníčka /1968/. Po rozpuštění DMD působí jako konferenciér folkových pořadů a festivalu Porta /1968-1992/, autor a interpret poetických montáží a klubových představení, v nichž se jeho charakteristický přednes básní „ve stavu zrodu“ stal novou kvalitou české interpretační kultury. (...) Jeho*

repertoár zahrnuje široké spektrum autorů, od klasické poezie Máchovy po nejmladší básnickou generaci. Osobně se setkal s beatnickými básníky A. Ginsbergem a L. Ferlinghettim při jejich návštěvě Prahy. Pravidelně od roku 1980 reprízuje s kytarovým duem J. Pertl-V. Prejzek v klubech a komorních divadlech pořady z poezie J. Kainara, J. Ortena, V. Hraběte a J. Zahradníčka.⁹⁸

Kovářík tedy svou uměleckou kariéru postavil na tvorbě básníků, jejichž verše připomíná v pravidelných pořadech, se kterými dodnes objíždí republiku.

Vladimír Mišík je český hudebník, zpěvák a kytarista. Proslul jako člen skupiny *Blue Effect*, *Flamengo* a zejména rockové kapely *Etc...*. Právě s tou je spojena tvorba věnovaná Václavu Hraběti. „*Hrabě mě nadchnul hlavně proto, že oproti Kainarovi, který byl v některých sférách přímo dokonalý, mi úplně dokonalý nepřipadal. To mě na něm přitahovalo. Navíc jsem měl a dodnes mám rád celou tu beatnickou scénu – Gregoryho Corsa, Lawrence Ferlinghettiho, Jacka Kerouaca a iks dalších. Hrabě se mi s nimi zdál příbuzný takovým tím ‚výstřikem emocí‘, tím, jak se jeho básně hemží ulicemi, hospodami, ženskými, alkoholem, jazzem... Myslím, že je to dodneška docela síla.*“⁹⁹ Svůj zájem o Hraběte potvrdil Mišík několika zhudebněnými básněmi Václava Hraběte, jako jsou *Ty II* (V. Mišík/V. Hrabě), *Jam Session* (J. Hrubý, V. Mišík/V. Hrabě) a *Variace na renesanční téma* (V. Mišík/V. Hrabě), které vyšly na albu *Vladimír Mišík a ETC... 2* v roce 1980 u firmy Supraphon. O šest let později vyšla u téže firmy na albu *Vladimír Mišík a ETC... 3* zhudebněná báseň *Tma stéká do kaluží* (V. Mišík, J. Hrubý, V. Kulháněk/V. Hrabě). Po delší pauze se Mišík pustil do zhudebnění básní v roce 2004, konkrétně veršů (***) *A kdybych už měl umřít*, které vyšly na albu *Umlkly stroje* (V. Mišík/V. Hrabě; Sony

⁹⁸ KOVÁŘÍK, Miroslav. 2016. *O mně* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW:

<http://mirek-kovarik.kama.cz/o_mne.html>

⁹⁹ BEZR, Ondřej. *Vladimír Mišík: Letní rozhovor s Ondřejem Bezrem*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1999. 188 s. ISBN 807227-060-5, str. 87

Music/Bonton).

Mišík během své hudební kariéry spolupracoval také s již zmíněným Miroslavem Kováříkem. Roku 1989 byla vydána LP deska s názvem *Pár tónů, které přebývají* (firma Panton). Jedná se o záznam jejich vystoupení v Malostranské besedě, kde Mišík svou hudbou prokládal Kováříkovu nezaměnitelnou recitaci. Mišík s Kováříkem se naposledy autorsky spojili v roce 2013. Vyšlo jim společné dvojalbum *Reduta Blues* (firma Galén), jež je záznamem hudebního večera v *Redutě* z roku 1996. Obdobně jako na albu *Pár tónů, které přebývají* Mišík obstarává Miroslavu Kováříkovi hudební doprovod. Kromě básní Václava Hraběte (*První vycházka, Blues o smutku zhasínajícího teplometu, Půlnoční mše v dešti, Blues na památku Vladimíra Majakovského, Ospalé něžnosti* aj.) zde najdeme i verše Josefa Kainara či Josefa Škvoreckého. Některé z těchto básní už byly zařazeny na LP desce, některé se zde objevují poprvé. V recenzi Ondřeje Bezra na toto CD zaznívá: „*Ve stylu propojování hudby a poezie do nekonečného jam session byly koncipovány také koncertní podvečery v pražské Redutě v polovině 90. let. Písničky se přelévaly do básní a naopak, Vladimír Mišík s kapelou reagovali na pocitový kolorit básní skladbami někdy už během přednesu veršů ve stavu zrodu, jak byl vnímán interpretační styl Mirka Kováříka. Nahrávky dvojalba tvoří hudebně-poetickou koláž, jejíž osobitě napružená atmosféra podnes nevyprchala.*“¹⁰⁰

Devadesátá léta se nesla ve znamení kulturního uvolnění. V době socialismu byly Hrabětovy verše vládnoucí stranou přijímány spíše negativně, protože odrážely západní trendy beatníků. Písničkáři, kteří po revoluci vystoupili z takzvané šedé zóny, mohli začít koncertovat a také se veřejně přihlásit ke svým inspiračním zdrojům.

Jaromír Nohavica, známý ostravský hudebník a patriot, na svých

¹⁰⁰ BEZR, Ondřej. 2013. Vychází záznam Mišíkova a Kováříkova „nekonečného jam session s poezií“ [online]. *iDnes.cz* [citováno 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://kultura.zpravy.idnes.cz/vychazi-misik-a-kovarik-reduta-blues-dvo-/hudba.aspx?c=A130503_100733_hudba_ob>

webových stránkách píše: „*Jak ošemetné je hledat v mých písničkách konkrétní inspirační zdroje, reálné příhody a skutečné lidi, vám můžu ukázat na písničce Mladička básnířka. Příběh jakoby opsaný ze života je totiž od začátku až do konce (podobně jako např. Když mě brali za vojáka nebo Přítel) vymyšlený. (...) Zasněné dívenky sedící v prvních řadách našich koncertů s korálky nad kotníky a hledící do dálek jiných světů. Amerického básníka Ferlinghettiho, který byl pro nás tehdy vedle Corsa naprostým zjevením. Legendární ostravský minibar u Waldemara dodnes stojící hned vedle rozhlasu. (...) Vše jsem propletl verši, rýmy a tóny... a nakonec, jakoby kejklířství v písni samotné nebylo dost, dedikoval hotovou písničku kamarádce Soni Zachové, jinak nejlepší básnířce naší generace. Z jejích veršů dodnes číší omamná vůně a vane stříbrný vítr Ostravy 80. let - podobně svěží a hořkosmutný jaký jsem cítil z pražských básní Václava Hraběte.*“¹⁰¹ Nejen téma města a jeho klubů či barů bylo příbuzné u Hraběte a těchto písničkářů. Podmínky k tvorbě měli v době, o které Nohavica mluví, čeští muzikanti problematické. I Hrabě už na přelomu padesátých a šedesátých let psal básně, které se vymezovaly proti útlaku společnosti, proti měšťáckým zvyklostem a nesvobodě, která se po únoru 1948 začala naplno projevovat ve všech sférách života.

Dalším z řady písničkářů, kteří začali naplno vystupovat až po pádu komunismu, byl **Karel Plíhal**. Václav Hrabě ho ovlivnil spíše nepřímou, zejména v době, kdy Plíhal nastoupil vojenskou službu. Podle jeho slov mu v té době verše Václava Hraběte dodávaly sílu přežít ve vojenských prostorách a zároveň naději, že vše zlé jednou skončí. Toto vnitřní sepjetí s Hrabětovou poezií v něm zůstalo i při vlastní písňové tvorbě. Sice přímo nezhudebnil žádnou Hrabětovu báseň, ale jak říká: „*Vše, co čtu, ve mně zanechává odraz. Poezie Hraběte pro mě byla důležitá v jednom životním období a můžu říct, že i když skrytě, zůstala ve mně jeho poetika dodnes.*“

Stejně jako Karla Plíhala můžeme zmínit i **Karla Kryla**. Je znám především jako písničkář, řazen je však i k českým básníkům. Na podzim roku 1969 byl nucen emigrovat a právě v exilu vyšla sbírka jeho textů s názvem

¹⁰¹ NOHAVICA, Jaromír. 2016. *Archiv pod lupou* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/mladicka_basnirka/mladicka_basnirka.htm

Kniška Karla Kryla (1972). Obsahuje autorovy texty z let 1960 – 1971 a najdeme zde vedle folku také jazzovou a bluesovou inspiraci. Ve *Slovníku české literatury* se o Krylovi píše: „Krylovy písničkářské začátky byly v šedesátých letech ovlivněny poetikou malých hudebních scén, zejména písňovou tvorbou Jiřího Suchého, ale korespondují také se světovou soudobou folkovou vlnou, zdůrazňující vedle niterné výpovědi i sociální postoje interpreta. Opojení nostalgickou romantikou a jímavou tklivostí křehkých citových vztahů, touhu po ideálu a masky snílka, gamina i klauna Kryl střídal s postojem protestujícího společenského kritika, generačního mluvčího, přesvědčeného pacifisty a vzpurného oponenta světa oficiality a moci.“¹⁰² Z uvedeného úryvku je patrné, že s Hrabětovou poezií Kryla pojí podobné motivy a v některých případech i básně ve formě blues. Ve zmiňované sbírce *Kniška Karla Kryla* se objevuje báseň *Blues pro papírový děfče*, ve které jsou tyto spojnice přímo dohledatelné.

ÚRYVEK BÁSNĚ

„Mý malý děfče / z flašky ti napít dám / z flašky ti napít dám / moc dobrej džus /
Mý malý děfče / pak zas ti zazpívám / pak zas ti zazpívám / to svoje blues“¹⁰³

Písničkář **Jan Burian** patří do generace autorů, kteří začali tvořit až po roce 1968. I když sám se neřadí k umělcům, kteří Hrabětovy verše zhudebnili, v šedesátých a sedmdesátých letech se s nimi aktivně setkával. Vyplývá to z vyjádření, které nám k této diplomové práci poskytl. „Já mám Václava Hraběte rád, ale zhudebňoval jsem cokoli jiného než jeho básně. To dělal skvěle Mišík, Kovářík ho recitoval, a tak jsem se do toho necpal. (...) V sedmdesátých letech se v redakci časopisu *Mladý Svět* sešla taková studentská komise či spíš porota, aby vybrala ocenění za kulturní počin roku, které se nazývalo Bílá Vrána. Seděl jsem tam taky a společně, tuším, s Petrem

¹⁰² ZIZLER, Jiří. 1995. *Karel Kryl* [online, cit. 4. 4. 2016]. Dostupné z WWW:

<<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=2&hl=karel+kryl+> >

¹⁰³ KRYL, Karel. *Kniška Karla Kryla*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1990. 176 s. ISBN 80-204-0206-3; str. 27

Dorůžkou, jsme navrhli, aby toto ocenění dostal Jaromír Pelc, který po dlouhé době prosadil vydání básní Václava Hraběte. Na to se ozval básník Josef Peterka a prohlásil: „Hrabě, ten přeceňovaný sebevrah?!“ a smetl ten návrh ze stolu. Byl to stejný člověk, který předtím adoroval poezii Vladimíra Holana, a když pak učinil veřejnou kritiku tohoto českého génia, zeptal se ho veřejně Vladimír Just: „A pane Peterko, je podle Vás Holan vůbec básník?“ Odpověděl: „Ne!“ Na tyhle věci se dnes zapomíná.“

S Václavem Hrabětem souvisí i jméno **Vladimíra Veita**. Tento český písničkář je znám především z dvojice, kterou vytvořil s hudebníkem Jaroslavem Hutkou. Veit je autorem hudby také pro další autory, jeho kariéra však byla přerušena emigrací. Do Česka se vrátil až v roce 1990. Významnou část Veitovy tvorby tvoří právě zhudebněné básně Václava Hraběte. Jeho album *Jménem poesie*, které vyšlo v roce 2003, obsahuje pět Hrabětových básní, a to *Děšť*, *Jam Session*, *Jednou*, *Noční obraz* a *Variace na renesanční téma*. K desce *Jménem poesie* napsal Miroslav Kovářik: „*V době dotýkané už více než jedno desetiletí hutnou ediční inflací, v níž se tu a tam objevují i výběry z české i světové poezie, přichází písničkář Vladimír Veit s důkazem, že lze zkomponovat také komorní antologii literárně-hudební, sestavenou podle - metaforicky řečeno - kompasu vlastního srdce. Právě takový, a ne jiný, je sled oněch básnických jmen, jež jsou nám předkládána. Od Svatého Františka po autory nejsoučasnější - pravda, téměř vždy s příchutí zvláštního lyrismu, v němž jsou rozpuštěny motivy přírodní stejně jako erotické a intimní. Toto vše v duchovní poloze výpovědí osobností, jejichž osud nebyl nikterak jednoduchý, ba, najdou se mezi nimi i jména, s nimiž bývá v životopisných údajích spojována i tragická příchut' jejich osudů - Lermontov, Rimbaud, Orten, Hrabě...*“¹⁰⁴ Hned následující album z roku 2004 je přímo Hraběti věnováno. Nese název *Variace na renesanční téma*. Vladimír Veit hraje a zpívá básně Václava Hraběte a je celé složené z jeho básní. Proč si písničkář zvolil ke zhudebnění právě Václava Hraběte, vysvětluje Vladimír Veit na svém webu takto: „(...) Na začátku šedesátých let to bylo jiné. Jistá liberalizace krvavého

¹⁰⁴ KOVÁŘÍK, Miroslav. 2016. *Jménem poesie* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://www.hutka.cz/veit/poesie.html>

*komunistického režimu dávala snad i jakous takous naději a kumšt kvetl, kam se jen člověk podíval. V té době jsem se seznámil s prvními verši Václava Hraběte. (...) Byly to tehdy dvě básničky od něj, které se mi dostaly do rukou, opsané a rozmnožené na psacím stroji, takové ty divné kdovíkolikáté kopie a na těch dvou papírech se skrývalo skoro vše, co se pojí ke kráse a tedy i poesii. Na těch dvou listech se pila kořalka z jeřabin a bylo tam také o ku zbláznění hezké holce a taková také seděla hned vedle u stolu, měla dlouhé černé nabarvené řasy, barevné punčocháče, které jí čouhaly z minisukně a ještě si vzpomínám, že jsem potom šel po Kampě podél Čertovky a život byl plný takových příslibů.*¹⁰⁵ Vladimír Veit nám pro diplomovou práci poskytl vyjádření přes elektronickou poštu.

Jednou z nejpoblárnějších hudebních skupin, která do svého repertoáru zařadila tvorbu Václava Hraběte, je **Budoár staré dámy**. Specifikem této brněnské skupiny je to, že nezhudebnila verše Václava Hraběte, ale část jeho povídky *Horečka*. Lépe řečeno text, který v povídce interpretuje jedna z hlavních postav – zpěvačka Alice. V knize nese píseň název *Blues cynické holky*, kapela ji pro svůj repertoár přejmenovala na *Náměsíčná*.

Rozhovor o tom, co vedlo autorku ke zhudebnění právě tohoto textu a jak na ni a celou kapelu působí Václav Hrabě, je součástí přílohy diplomové práce. Na otázky odpovídala **Marta Kovářová**, která je zpěvačkou a také autorkou převážné části textů a hudby Budoáru staré dámy. V rozhovoru uvedla, že k textu Václava Hraběte se dostala spíše náhodou a o to víc ji překvapilo, že právě tato píseň se stala jednou z nejúspěšnějších v historii kapely. Dále mluví o tom, že Hraběte vnímá jako důležitou a pevnou součást české poezie a obdivuje zejména svobodu vyzařující z jeho veršů.

Český zpěvák a multiinstrumentalista **Petr Bende** je jedním z mladých autorů, kteří se při své tvorbě vrátili k básním Václava Hraběte. Už v roce 2006 Bende zhudebnil dva texty, které spojil do jedné skladby s názvem *Samba s*

¹⁰⁵ VEIT, VLADIMÍR. 2016. *Variace na renesanční téma* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.hutka.cz/veit/variace.html>>

Karlíkem. Hlavní část písně tvoří text básně *** (*A kdybych už měl umřít*), část z druhé básně (*Báseň skoro jako vánoční pohlednice*) si zpěvák do skladby vybral pouze jako poslední sloku.

Stejná báseň byla poměrně nedávno zhudebněna i interpretem, vracejícím se k básním Václava Hraběte pravidelně, Vladimírem Mišíkem. Mišíkovo provedení se od toho od Petra Bende odlišuje v několika ohledech; je civilnější a více konzervativní.

I Petr Bende poskytl k této diplomové práci rozhovor uvedený v příloze. Mluví zejména o tom, že na něj při vlastní hudební tvorbě měla poezie Václava Hraběte velký vliv. Když měl problémy s textováním na hudbu, začal se do jeho veršů a svůj pocit z básní následně přenesl do písní. Bende také vysvětlil, proč spojil v jednom ze svých textů právě dvě výše uvedené Hrabětovy básně. Dle jeho slov mu připadaly příbuzné tématem smrti, a aby tuto tematiku odlehčil, v písni *Samba s Karlíkem* se verše pojí s velice pozitivním hudebním doprovodem.

Dále shrnujeme jména především mladých a méně známých kapel a muzikantů, kteří mají ve svém repertoáru minimálně jednu píseň se slovy Václava Hraběte. Při sestavování tohoto výčtu jsme si povšimli společného jmenovatele uvedených hudebních skupin, a to je jejich tvorba obsahující výrazné jazzové prvky. I to ukazuje, jak jsou Hrabětovy verše dodnes vnímány a že básníkův zájem o jazz se výrazně promítl i do jeho poezie.

Bára a Mariáš

Folková kapela, která stojí především na projevu zpěvačky Barbory Kubátové, hraje písně na pomezí folku, blues a jazzu. Známa byla především na konci devadesátých let, kam spadá i jejich zhudebnění Hrabětovy básně *Blues o kartách a vitriolu* (vyšla na albu s názvem *Ptáci nad městem* v roce 1998).

Bombus Terrestris

Historie této rockové skupiny sahá až do roku 1996. Opět jde o hudební

kapelu známou především na lokální úrovni. Fungovala s kratšími i delšími pauzami třináct let a v roce 2009 svou činnost ukončila. Ve své tvorbě se věnovali i zhudebňování poezie. Textů Václava Hraběte si do repertoáru zvolili více, například (***) *A kdybych už měl umřít* či báseň *Děšť*.

Vespol

Žánrově příbuznou kapelou Bombus Terrestris je východočeská hudební skupina Vespol. Vystupovat začali v roce 2000 a svůj původní repertoár založili veskrze na textech českých básníků. Kromě Václava Hraběte to byli také Jiří Orten, Jaroslav Seifert či Vítězslav Nezval. Z Hrabětových textů si ke zhudebnění zvolili báseň *Jednou*, která vyšla v roce 2001 na stejnojmenném albu kapely.

Na šikmé ploše

Soulem a blues jsou známí další muzikanti, kteří se seskupili pod názvem Na šikmé ploše. Pochází z Valašského Meziříčí a dodnes aktivně vystupují. Ve svém repertoáru mají nejen svou verzi Hrabětovy básně *Královnino blues*, ale hrají i písně, jejichž autorem a interpretem je Vladimír Mišík.

T’N’T

V Čechách poměrně známá hudební dvojice T’N’T hraje zejména v okolí Prahy a dodnes má v repertoáru Hrabětovu báseň *Děšť*.

The Dust

Pro hudební posluchače je nejznámější kapelou z našeho výčtu funky kapela The Dust z Valašského Meziříčí. Jejich specifikum tkví v prolínání hudebních stylů – od funky, přes rock až k jazzu a alternativě. Byli už hosty velkých festivalů, jako je například *Colours of Ostrava*. Dle jejich vyjádření je pro ně tvorba Václava Hraběte dodnes inspirativní. Ze zhudebněných básní zmiňme *Děšť* a *Královnino blues*, což jsou po analýze sesbíraných podkladů v současné době dvě nejčastěji zhudebňované básně Václava Hraběte.

Na závěr kapitoly ještě uvádíme vyjádření **Michala Bystrova**. Není to primárně český muzikant, zabývá se zejména publicistikou a literaturou. Od dětství se ovšem pohybuje v jazzové komunitě, působily na něj nejrůznější muzikantské vlivy a sám je aktivním, byť ne příliš známým, hudebníkem. Do výčtu umělců ovlivněných Hrabětem Michal Bystrov patří zejména z důvodu, že se již léta tímto básníkem zabývá ve své žurnalistické činnosti (například články v magazínu *Reflex*). Ve svých rozsáhlých odpovědích, které jsou uvedeny v příloze, popisuje, že na Hrabětově poetice je jedinečná „nálada a styl jeho veršů“ a přirovnává Hraběte k básníkům jako je Šotola, Kainar, Šrut či Hanzlík. Za nejpřímější cestu básníka k druhým lidem Bystrov považuje právě jazzové čtení.

Po sebrání a následném utřídění názorů námi oslovených muzikantů či novinářů se dá vyvodit závěr, že básně Václava Hraběte jsou stále přímou inspirací některých současných umělců. Při jejich tvorbě měla nemalou zásluhu na tom, proč pracovali právě s jeho dílem, hudebnost Hrabětových veršů. Je pravděpodobné, že zájem o básníkovu tvorbu bude pokračovat i nadále a díky neustále vydávanému Hrabětovu dílu se k němu může přiblížit další generace českých umělců.

7. Václav Hrabě – přeceňovaná legenda?

Na základě předchozích kapitol nám vyvstaly zásadní prvky v tvorbě Václava Hraběte, které jsou po léta nejvíce ceněny. Naopak je také možné všimnout si toho, co je dobovou literární kritikou vnímáno jako negativní.

Až dodnes zaznívají hlasy, že básník Václav Hrabě je oproti jiným spisovatelům snad až příliš přeceňován. Tento názor se poprvé výrazněji projevil v sedmdesátých letech, a to zejména u Josefa Peterky. Jedním z důvodů může být až příliš horlivá snaha Miroslava Kovářika. Ačkoli se mu nedají upřít velké zásluhy v propagaci Václava Hraběte a neustálém obnovování zájmu o něj, jeho poezii i životní osudy, právě Kovářík stál na počátku veškeré idealizace Hrabětova obrazu. Jak jsme již připomněli v kapitole 4. *Kritický ohlas tvorby Václava Hraběte od 60. let 20. století po současnost*, všímá si toho i Bohuslav Hoffmann, který Kovářika na jedné straně oceňuje, na druhé ho vidí jako hlavního iniciátora ve snaze vytvořit z Hraběte legendu.¹⁰⁶ Z kritických ohlasů, které jsme sledovali v období od šedesátých let až po současnost, je patrné, že většina kritiků si je této „legendarizace“ básníka vědoma. Avšak snaží se (zejména v posledních letech) tuto problematiku spíše upozadit a věnovat se především nové reflexi Hrabětovy poezie a jejímu vlivu na vývoj české literatury druhé poloviny dvacátého století.

Již zmíněný Josef Peterka se ve svém článku vyjadřuje k více faktorům kolem Hraběte – jeho básním, smrti a také tomu, co se s jeho poezií dělo později. V předcházejících kapitolách jsme již Peterkovy názory uvedli a analyzovali, nyní ještě zařazujeme ukázkou z úvodu článku *Úplně zbytečná legenda: „Václavu Hraběti (1940–1965) se přičiněním Jaromíra Pelce dostalo výjimečného uznání. Jako jediný autor z mladé generace šedesátých let, již předznamenala Hanzlíkova Lampa, vychází v reedici. V reedici, která vstupuje do poněkud zvláštní, na rádoby vysoké teoretické úrovni uměle přiživované*

¹⁰⁶ Srov. HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 255-275

oslavné atmosféry, připomínající spíš barnumskou reklamu na předčasně zesnulého básníka, jenž byl dosud idolem převážně pro určitou úzkou vrstvu mládeže. Pelc si dal za úkol dokázat, že Hrabě, který ostatně za svého života téměř nepublikoval, byl ve své době zpozdilou českou kritikou neprávem opomenut a neprávem snižen na českou variantu americké beat generation (Ginsberg, Corso, Ferlinghetti); pokusil se vymezit jeho originalitu a vyvést jej z literárního podzemí do centra ideově vysoce náročné tvorby.¹⁰⁷

Dále se setkáváme s opakujícím se názorem, že Hrabě nebyl výrazným prozaikem, ale spíše podprůměrným. To je pochopitelné z důvodu, že z jeho pozůstalosti je známa pouze povídka *Horečka*, která vznikla, když bylo Hrabětovi dvaadvacet let. *Horečka* je velmi mladistvě naivní a jak poznamenal Josef Chuchma ve své recenzi místy až komická, otázkou však je, jak by se Hrabětův prozaický styl vyvíjel dále. U básnickových reportáží v časopisu pro mladé autory *Tvář* či v *Divokém víně* totiž nelze přehlédnout, že také jeho žurnalistická zručnost měla vzrůstající tendenci.

UKÁZKA Z HRABĚTOVY REPORTÁŽE „*TŘICET A JEDNA NOC ANEB ZÁPISKY Z ŽIVÉHO DOMU*“ (otištěno v roce 1964 v časopise *Tvář*)

„Průchod mezi zeleninou a řeznictvím. Dvorek bezútěšný jak projev v televizi s vypnutým zvukem. Řada popelnic vlevo zívá a čeká na toho zatím ještě neexistujícího monstrózního Becketta, který konečně dá tu pravou životní příležitost všem popelnicím. Po špičkách přistupuji ke skupině postav u dlouhého otevřeného okna, z kterého zní asymetrický nářek kadiše. Skulinou mezi hlavami vidím na konci šerého sálu podobiznu jednoho z nejsmutnějších současníků, zhotovenou právě ve chvíli, kdy se usmívá. ‚Klíč je na okně, tam co svítí slunce, mezi mřížemi?‘ Nehybná dívka přede mnou lačně kouří, mám strašnou chuť na cigaretu, ale nějak se neodvažuji škrtnout sirku v tom tichu, do kterého Jiří Ostermann šeptá slova pohřebního zpěvu za Naomi Ginsbergovou.“¹⁰⁸

¹⁰⁷ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 1978, roč. 7, č. 3, str. 112

¹⁰⁸ HRABĚ, Václav. *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu*. *Tvář*, 1964, roč. 1, č. 7

Co se týče přínosů Václava Hraběte pro českou literaturu, můžeme vycházet pouze z relativně malého počtu dochovaných veršů a ostatních textů.

Často zmiňovaná je hudebnost Hrabětova básnického stylu. On, jakožto aktivní muzikant, svou poezii vnímal jako hudbu, tudíž bylo otázkou času, kdy si jeho básně všimnou nejrůznější hudebníci a začnou s nimi pracovat. Jak se později ukázalo, mělo toto zhudebňování velký úspěch a o Hrabětových básních se tak dozvědělo ještě širší publikum, do kterého patřili i posluchači populární muziky.

Hrabě je označován i jako básník, který se stal jakýmsi mluvčím své generace (tj. generace lidí narozených během druhé světové války či těsně po ní). Jeho smysl pro vyjádření nesouhlasu, kritika nesvobodné společnosti či odsuzování maloměstšáctví se stal inspirací pro další spisovatele a souzněli s ním čtenáři všech věkových kategorií.

Tuto shrnující kapitolu uzavřeme opět citací Bohuslava Hoffmanna, která postihuje proměny literárněkritického přijímání Hrabětova díla.

*„Zaznamenali jsme dynamické změny v hodnocení tohoto díla a jeho měnící se aktualizace. Tento proměnlivý pohyb hodnot byl podmíněn nejen vývojem literární normy těchto let, ale i značnou uvolněností struktury autora, způsobené jeho jen torzovitou znalostí a historickou nezakotveností z genetického hlediska, neznalostí jeho růstu a vývoje.“*¹⁰⁹

¹⁰⁹ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3, s. 273

8. Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl komparativní metodou postihnout vývoj kritické recepce poezie Václava Hraběte. Excerpcí získaných podkladů jsme vytvořili chronologický výčet, na němž se dá přehledně sledovat to, jak se po léta vyvíjel nejen kritický, ale i tvůrčí ohlas Hrabětova díla. Jedním z dílčích rozšíření oproti bakalářské práci s názvem „*Beatnik Václav Hrabě?*“, na niž tato diplomová práce navazuje, je kromě jiného také kritická reflexe současných reakcí na Václava Hraběte, jeho život a dílo.

Cíle, které jsme si na začátku této diplomové práce stanovili, se podařilo naplnit. Sestavili jsme souhrn odborných a beletristických prací, které svým časovým rozpětím pokrývají období posledních padesáti let. Nápomocny k této syntéze nám byly dobové odborné a kritické články, dále recenze, rozhovory a také publikace, které jsou určeny pro nejširší čtenářskou obec.

Součástí této diplomové práce jsou také vlastní rozhovory s předními českými umělci, které nějakým způsobem ovlivnila tvorba Václava Hraběte. V textu naší práce se k nim vyjadřujeme v rámci shrnujících komentářů, celé rozhovory jsou pak uvedeny jako přílohy. Otázky pro umělce jsme sestavovali obdobným způsobem, abychom našli případné shody či rozdíly v tom, jak vnímají Hrabětovu poezii a proč se případně rozhodli pro zhudebnění jeho veršů. Výsledkem naší analýzy těchto rozhovorů je důkaz, že Hrabě dokázal svou poezií ovlivnit umělce od šedesátých let po současnost a společným jmenovatelem je (dle slov umělců) jakási „nálada“ ve verších Václava Hraběte.

Co se týče sledovaných kritických a tvůrčích ohlasů, vývoj ve vnímání Hrabětovy poezie lze zaznamenat už od šedesátých let dvacátého století. Od jakéhosi počátečního okouzlení a fascinací jeho poezií se přes sedmdesátá a osmdesátá léta dostáváme až do období, kdy dochází k další interpretaci Hrabětova díla a vzbuzení nového zájmu o jeho život. O tom svědčí množství prací z let devadesátých a také z prvních let nového tisíciletí. Recenze, kritiky, popřípadě odborné studie, které jsme vybrali do našeho výčtu, mají přehledně označit ty aspekty, ve kterých se autoři těchto prací shodovali či názorově rozcházeli při reflexi díla Václava Hraběte. Pro lepší představu o autorově

záměru dokládáme i několik citací, abychom docílili co nejpřesnější komparace. V současné době se už na Václava Hraběte nahlíží kritičtěji a objektivněji.

I. PŘÍLOHA

Rozhovory s českými umělci

1. Rozhovor se zpěvačkou Martou Kovářovou (*Hudební skupina Budoár staré dámy*)

1) Jak se Vaše kapela dostala k tvorbě básníka Václava Hraběte? Kdo nebo co Vás k němu přivedlo?

Můj tehdejší přítel a stálý host na deskách *Budoáru staré dámy*, Tomáš Doležal, pro nás Václava Hraběte objevil.

2) Vzpomeňte na dobu, kdy jste poprvé přečetla verše od Václava Hraběte. Co Vás v tu chvíli napadlo? Oslovila Vás ihned jeho tvorba, nebo jste se k ní musela déle vracet?

Eva Svobodová přišla na zkoušku s motivem písně bez textu. Nevěděla jsem si s tím rady. Chtělo to něco drzého, avšak poetického, spanilého... A ten *Blues cynické holky* výborně zapadl do připravené melodie i k povaze a hlasovému projevu houslistky. Napadlo mě ihned "*To je on!*" a píseň šla (jako jedna z mála) hned do rádia. Takže jsme zhudebnili části textů *Blues cynické holky* z povídky *Horečka*. Tomáš Doležal říkal, že na text narazil náhodou, ale jakou, to si již nevybavuje.

3) Co konkrétně se Vám nejvíce líbí na tvorbě Václava Hraběte?

Svoboda. Svoboda, s jakou si hraje, přeskakuje z žánru do žánru, z nálady do nálady.

4) Jaký vliv na Vás má Václav Hrabě při vlastní písňové tvorbě?

Myslím, že o nějakém dlouhodobém vlivu se v tomto případě nedá mluvit. Potkali jsme se s jeho tvorbou a v tu danou chvíli ji propojili s tou naší.

5) Jak Vám tvorba Václava Hraběte zapadá do koncepce Vaší kapelní dráhy?

Hrabě je, myslím, v pestré společnosti básníků: Sergej Jesenin, Josef Kainar, Jan Alda, Karel Šiktanc, Jiří Kuběna, Petr Kovář, Klára Mazlová, Lubor Kasal; i autorů, co píšou prózu: Georgij Gurevič, Paul Klee, Tove Janssonová, Juan Ramón Jiménez. Texty si vybírám jako kusy masa u řezníka. Co mě zaujme, беру a žeru, ostatní odkrojím. Tedy bez koncepce, zcela intuitivně, náhodně. Ale i toto lze už v dnešní době nazvat "konceptí".

6) Vracíte se k tvorbě Václava Hraběte dodnes, či šlo o jednorázovou záležitost?

Jak jsem již naznačila, byla to jednorázová záležitost. Ale netvrdím, že v budoucnu do něj třeba zase neHrábnu.

2. Rozhovor se zpěvákem Petrem Bende

1) Proč jste od Václava Hraběte zhudebnil právě básně (*) *A kdybych už měl umřít* + *Báseň skoro jako vánoční pohlednice*? Jak vás napadlo jejich spojení?**

Seděl jsem v roce 2006 ve studiu Sono a měl jsem natočenou hudbu pro skladbu *Samba s Karlíkem* a čekal jsem na tu pravou Múzu. Nepřicházela, a tak jsem se začel do sbírky *Blues pro bláznivou holku*. V tom jsem si začal zpívat slova, co v knize byla a ihned mi vše sedělo k mé písni. Jelikož byla báseň příliš krátká, tak jsem pak následně použil ještě jednu báseň, tématem podobnou, která k celému textu seděla a myslím, že to krásně drží pohromadě. Hrozně mě baví spojení pozitivní hudby s textem, který vypráví o smrti a naší cestě do nebe.

2) Proč jste si zvolil ke zhudebnění právě básníka Václava Hraběte (resp. popište cestu, kterou jste se právě k němu dostal)?

Měl jsem sbírku *Blues* zapůjčenou a vozil ji několik let všude s sebou. Když jsem skládal nové písně, tak jsem se potřeboval občas trochu dostat

z toho pocitu zaměření pouze na samotnou skladbu. Chtěl jsem si pak prostě přečíst něco úplně jiného. Dnes už vím, že jsem tuhle sbírku vozil tak dlouho proto, že čekala, než si v ní najdu verše do své písně. Jinak bych nikdy neměl takto nádherný text na své druhé desce.

3) Četl jste celou Hrabětovu sbírku básní *Blues pro bláznivou holku*?

Kdysi jsem ji přečetl poctivě od začátku do konce a měl jsem z toho takový pocit, jak se říká: „jako na houpačce“. Emoce pozitivní střídaná realitou života a občasné negace. Vše nás ale v životě potkává, a tak je to pro mě takový realistický svět. Textově je *Blues* velice pravdomluvná sbírka.

4) Měl jste povědomí o osudech a díle Václava Hraběte už při zhudebňování básní?

Vůbec ne. Až po delším čase jsem se k tomu všemu kolem básníka dostal. Líbila se mi slova intuitivně a šel jsem pouze po pocitu ze skladby.

5) Kdo z jiných muzikantů, kteří zhudebnili básně Václava Hraběte, vás oslovuje nejvíce?

Nejdál se asi dostal Vladimír Mišík. Jeho zhudebnění a přednes jsou jedinečné a myslím, že je v tomto ohledu prostě nejlepší.

6) V čem podle vás tkví oblíbenost Hrabětovy poezie mezi muzikanty, která trvá až do dnešních dní?

Polemika smrti a reálných témat je každému hudebníkovi blízká. V tom je kouzlo Hraběte.

3. Rozhovor s novinářem Michalem Bystrovem

1) Jak jste se vlastně dostal k tvorbě básníka Václava Hraběte? Kdo nebo co Vás k němu přivedlo?

Jako většina příslušníků mé generace, i já jsem se k této poezii dostal přes nahrávky Vladimíra Mišíka, konkrétně přes slavnou „*Dvojku*“, tedy druhé

album skupiny Etc..., dále přes společné elpíčko Etc... a recitátora Mirka Kovářika *Pár tónů, které přebývají*, a také přes akustickou desku *Nechte zpívat Mišíka*. Jakmile se po revoluci začala objevovat různá vydání Hrabětovy poezie, rodiče mi je nenápadně podstrčili, zrovna v té pravé chvíli. Vzpomínám si, že *Horečku* jsem viděl v Kovářikově podání naživo ještě jako teenager. Navíc jsem se odmala motal kolem lidí z Jazzové sekce, spisovatelů, básníků i muzikantů, a ti všichni Václava Hraběte ctili, stejně jako třeba Ginsberga nebo Ferlinghettiho. Časem jsem zjistil, že Václav Hrabě pocházel z Lochovic u Berouna. Vyhledal jsem básníkův hrob na místním hřbitůvku, znám malý sálek, ve kterém hrával na klarinet, vím, kam chodil do školy... Možná i to mi ho trochu přiblížilo.

2) Vzpomeňte na dobu, kdy jste si poprvé přečetl verše od Václava Hraběte. Co Vás v tu chvíli napadlo?

Nevzpomínám si úplně přesně. Jednou z prvních věcí, které mne zasáhly, bylo *Blues za Vladimíra Majakovského*, především jeho začátek: „*Večer / Dole pode mnou zářila Praha / Bylo mi úzko z tolika světél / Tak jsem se díval na oblohu jestli nebude padat aspoň jediná hvězda pošetilá zbytečná plavá a nahá / Když v tom jsem ze tmy uslyšel hrát blues na památku velkého sebevraha.*“

3) Oslovila Vás jeho tvorba ihned, nebo jste se k ní musel vracet častěji?

Myslím, že mne oslovila hned, ale nejsem si jistý, jestli jsem tehdy, v těch patnácti, šestnácti, byl dost starý na to, abych všechno chápal. Určitě se mi ale líbila nálada a styl. To bychom si museli dlouho povídat o tom, na čem jsem vyrostl: poměrně brzo jsem se dostal k černošskému blues, spirituálům v podání Paula Robesona, k Dylanovi, poezii Langstona Hughese, k beatníkům, a z druhé strany jsem zase od mládí poslouchal V + W, Semafor...

4) Co přesně se Vám nejvíce líbí na tvorbě Václava Hraběte?

Civilnost a zároveň výsostná poezie, ničím a nikým neohrožitelná, ať si kdo chce, co chce říká o tom, jak má vypadat správná báseň. Totéž měl v sobě

Kainar, Blatný, Šotola, Hanzlík, Pavel Šrut... Poezie nejsou jenom sonety, ale nejsou to také jen poundovské šifry ve volném verši. Atmosféra jazzového čtení je leckomu vzdálená – já měl vždycky pocit, že je to nejpřímější cesta básníka k druhým lidem.

5) Jaký vliv na Vás má Václav Hrabě při vlastní tvorbě, ať už písňové, poetické či žurnalistické?

Jako autor písniček a básní jsem jím určitě velice ovlivněn, právě tou civilností, která je ovšem plná poezie, a také těmi atributy: noc, déšť, město, chození Prahou až do rána, popíjení, jamování, ženy, to celé v kontrastu k šedivé realitě, existenční tísní atd. V noci ve městě je člověku tak nějak volněji – tuto volnost z jeho básní cítím.

6) Co z jeho tvorby jste se rozhodl zhudebnit a proč právě to?

Zhudebnil jsem jednoho jediného Hraběte – báseň *Déšť*, která je kupodivu psána v ženském rodě. Nikdy jsem tu píseň nevydal, nemám k ní práva.

7) Jak Vám tvorba Václava Hraběte zapadá do koncepce Vaší písničkářské dráhy?

Hrabě evidentně vyznával tytéž styly jako já: blues, jazz, beatnictví, hipsterství, rytmus velkoměsta... Nemusím se s ním tedy nikterak sžívat, máme stejné kořeny.

8) Vracíte se k tvorbě Václava Hraběte dodnes, či šlo o jednorázovou záležitost?

K jeho poezii se vracím, když potřebuju nabít – každý autor ví, že aby mohl něco napsat, potřebuje nejdřív něco nasát. Hrabě je k tomu ideální, stačí pár stránek a máte chuť jít zase něco vymýšlet. Čím dál víc mě zajímá jeho život – a dost by mě zajímalo, jak to doopravdy bylo s jeho smrtí. To, co se kolem této události dodnes děje, mi připadá krajně podivné.

9) Plánujete i nadále pracovat s dílem Václava Hraběte a tvořit něco dále na jeho literárním odkazu?

Přímo pracovat s dílem V. H. by vzhledem k přísně střeženým autorským právům asi bylo obtížné. Jako novinář o Václavu Hraběti tu a tam píšu (zatím poslední článek o něm vyšel v *Reflexu*). Nikdy mne nepřestane inspirovat a zajímá mne i jako člověk. S napětím budu sledovat, jestli se někdy podaří vydat jeho literární dílo tak, jak ho skutečně zamýšlel. Budu také držet palce Ludvíku Hessovi v jeho trpkém soudním zápolení se synem Václava Hraběte.

Anotace

Autorka: Bc. Lenka Vaníčková

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Tvorba Václava Hraběte a její ohlasy (kritické i tvůrčí)

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Počet znaků: 118 593

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 51

Klíčová slova: Václav Hrabě; beat generation; písničkáři; tvůrčí ohlas; kritický ohlas

Anotace diplomové práce:

Diplomová práce se zabývá kritickým a tvůrčím ohlasem básní Václava Hraběte, a to v následujících krocích:

1. Excerpce kritických a tvůrčích ohlasů básní (knih) Václava Hraběte
2. Kritická reflexe excerpovaných podkladů
3. Získané poznatky budou využity k odpovědím na otázky, jak se proměňovalo kritické přijímání básnické tvorby VH, kdy a k čemu inspirovaly texty VH jiné umělce a jaké je místo tvorby VH v současné české literatuře a kultuře, co je z jeho tvorby nejvíce oceňováno a co naopak kritizováno?

Keywords: Václav Hrabě; beat generation; songwriters; Feedback (critical, creative)

Abstract: The thesis deals with the critical and creative response to Václav Hrabě's poems in the following steps:

1. Excerptation from critical and creative responses to poems (books) by Václav Hrabě
2. Critical reflection on excerpted bases
3. Learned knowledge will be used to answers to the questions, how was the

critical acceptance of Vaclav Hrabě's poetry changing, when and to what inspired VH's texts other artists and what is the place of Vaclav Hrabě's output in contemporary czech literature and culture, and what on the other hand is being criticized?

RESUMÉ

Václav Hrabě was Czech poet, literary editor and musician. He was born in Příbram, on June 13, 1940. After finishing Gymnasium in Horovice, he graduated from the Pedagogical University in Prague, specialization czech language – history. During his studies he joined the compulsory military service. After finishing the military service he worked in various places as a labourer before he got a teaching post in Prague 5. Very important was his performing in literary cafés Viola and Reduta, where he recited his poetry for the first time. His greatest hobby was music, which he performed in the same establishments at nights. He actively played the clarinet. In the last years of his life he contributed to periodicals, particularly to *Divoké víno* and *Tvář*. He was married to Olga Hrabě, they had a son named Jan. Václav Hrabě died accidentally on March 5, 1965, it was carbon monoxide poisoning.

During his life he hasn't published any collection of poems, some of his work has been printed in revue *Divoké víno* and he has performed his verses in Prague clubs in the evenings of poetry. His complete work was published in 1990 under the name *Blues pro bláznivou holku*. From Hrabě's prose work is known only a short story *Horečka* which was published as a book for the first time in 1994.

In his work Hrabě widely uses jazz and blues elements. The theme of his poetry is mainly the city of Prague, all of its corners, streets and historic sights, as well as bars and wine bars. Lyrical hero is most often young student rebelling against the oppression of company, inequality and looking for permanent values in love and friendship. Another lyrical subject is a soldier, especially during Hrabě's military services.

This thesis deals mainly with the critical and creative response to Václav Hrabě's work. The first part focuses on literary and critical responses and contemporary reception, the next part is about artists (mainly musicians) who were inspired by Hrabě's work. Best known artist who uses Hrabě's poetry in his music is currently Vladimír Mišík. One part of the thesis includes interviews with chosen musicians. The final point is summary of the reasons

for which is Václav Hrabě criticized and also facts which are on the other hand the most valued.

The thesis also deals with contemporary reception of Hrabě's work. It has been changing over the years until now and in every decade we can see some differences in understanding his poetry. There are published entire books about Václav Hrabě at present, for example *12 taktů pro Václava Hraběte* (2010) or *Hraběcí roky* (2015).

Contemporary criticism have called Václav Hrabě very often a „useless legend“, author who in the context of Czech literature of the twentieth century have had no major significance. On the contrary some reviews and specialized articles strongly emphasize Hrabě's activity in Czech poetry.

Václav Hrabě is perceived by contemporary literary criticism as a poet who belongs to the movement of the Beat Generation (same as Inka Machulková and Vladimíra Čerepková) and to the poetry which was created by authors who were born during the World War II (Ivan Wernisch, Pavel Šrut and others).

Seznam použité literatury

Primární literatura

- GELLNER, František. *Po nás ať přijde potopa!*. 1. vyd. Praha: Levné Knihy KMa, 2003. 478 s. ISBN 80-7309-983-7
- HANZLÍK, Josef. *Bludný kámen: 1960-1961*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1962. 82 s.
- HRABĚ, Václav. *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999. 172 s. ISBN 80-85935-11-2
- HRABĚ, Václav. *Blues v modré a bílé*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977. 93 s.
- HRABĚ, Václav. *Horečka*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 1994. 64 s. ISBN 80-901289-2-0
- HRABĚ, Václav. *Korunovační blues: pásma z veršů Václava Hraběte*. Sestavil Zdeněk ŠIMANOVSKÝ. 1. vyd. Praha: Dilia, 1981. 48 s.
- KALOUS, Jiří. *Hraběcí roky*. 1. vyd. Praha: Torst, 2015. 324 s. ISBN 978-80-7215-493-7
- KRYL, Karel. *Knížka Karla Kryla*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1990. 176 s. ISBN 80-204-0206-3
- SKARLANT, Petr. *Věk slasti*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977. 162 s.

Sekundární literatura

- BEZR, Ondřej. *Vladimír Mišík: Letní rozhovor s Ondřejem Bezrem*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1999. 188 s. ISBN 807227-060-5
- JANOUSEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. sv. (1958-1969)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 692 s. ISBN 978-80-200-1583-9
- JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. ISBN 978-80-200-2057-4

- KALENSKÁ-KŘÍŽOVÁ, Blanka. *Klíč k zámku jednoho Hraběte: spektrum motivů v poezii a v próze Václava Hraběte*. Hořovice: Městské kulturní centrum, 2010. 88 s. ISBN 978-80-7388-359-1
- KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: Kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 397 s. ISBN 978-80-7294-227-5
- LEHÁR, Jan aj. *Česká literatura od počátků k dnešku, sv. 4*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8
- VODIČKA, Felix. *Struktura vývoje*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1969. 360 s.
- ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hraběte*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7388-359-1

Články, recenze a studie

- ADAMCOVÁ, Veronika. Václav Hrabě po šestadvaceti letech: Rozhovor – Mirek Kovářík. *Tvar*, 1991, roč. 2, č. 21
- BALAŠTÍK, Miroslav. Já, beatnička, jsem číslo jedna v Obci spisovatelů!. *Host*, 2007, roč. 23, č. 5
- BROUČKOVÁ, Veronika. Václav Hrabě, Horečka. *Magazín AD: Křesťanství a svět*, 1999, roč. 10, č. 5
- HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace: Václav Hrabě. *Iniciály*, 1991, roč. 2, č. 14-15
- HOFFMANN, Bohuslav. O zrodu básníka Václava Hraběte: K básnickovým nedožitým sedmdesátinám. *Český jazyk a literatura*, 2009/2010, roč. 60, č. 5
- HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte: Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 1994, roč. 42, č. 3
- HORŇÁK, Kamil. Tváře prvotín. *Host do domu*, 1970, roč. 17, č. 8
- HRABĚ, Václav. Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu. *Tvář*, 1964, roč. 1, č. 7

- CHUCHMA, Josef. Václav Hrabě: Horečka (Labyrint). *Uni*, 1994, roč. 4, č. 2
- KOVÁŘÍK, Miroslav. Václav Hrabě po pětatřiceti letech. *Tvar*, 2000, roč. 11, č. 5
- KUČERA, Štěpán. Blues na památku Václava H.: nadgenerační básník Václav Hrabě. *Host*, 2007, roč. 23, č. 5
- LUKEŠ, Jan. Blues trochu jinak: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku, básně. *Lidové noviny*, 1991, roč. 4
- MACURA, Vladimír. Týž Hrabě, jenže v bledě modrém. *Zemědělské noviny*, 1977, roč. 33, č. 204
- MATYS, Rudolf. O jedné nenapsané detektivce a její věštbě. *Host*, 2004, roč. 20, č. 5
- MATYS, Rudolf. Za Václavem Hrabětem. *Tvár*, 1965, roč. 2, č. 4
- MIŠKOVSKÝ, Jan. Václav Hrabě. *Labyrint revue*, 1995, č. 2
- NOVOTNÝ, Vladimír. Horečka na vysvětlenou. *Tvar*, 1994, roč. 5, č. 5
- PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 1978, roč. 7, č. 3
- RULF, Jiří. Legenda jako potřeba: Václav Hrabě – Blues pro bláznivou holku. *Lidové noviny*, 1991, roč. 4
- ŠULC, Jan. Václav Hrabě – po pětadvaceti letech. *Literární noviny*, 1991, roč. 2, č. 19
- ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. *Orientace*, 1970, roč. 5, č. 2

Elektronické zdroje

- BARÁK, Jan. 2011. Václav Hrabě – Mrtví milovat nemohou [online]. Novinky.cz [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/235082-vaclav-hrabe-mrtvi-milovat-nemohou.html>>
- BEZR, Ondřej. 2013. Vychází záznam Mišíkova a Kováříkova „nekonečného jam session s poezií“ [online]. iDnes.cz [citováno 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://kultura.zpravy.idnes.cz/vychazi->

[misik-a-kovarik-reduta-blues-dvo-
/hudba.aspx?c=A130503_100733_hudba_ob](http://misik-a-kovarik-reduta-blues-dvo-hudba.aspx?c=A130503_100733_hudba_ob)>

- Gymnázium Václava Hraběte. 2012. P.R.D.: *Hrabě, Havel a Margot* [online]. GVH. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.gvh.cz/index.php/volny-as/prd/532-prd-hrab-havel-a-margot>>
- HESS, Ludvík. 2015. 75. výročí narození básníka Václava Hraběte: O Hraběcích rocích a právních krocích. [online]. Reflex [citováno 26. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.reflex.cz/clanek/kultura/64602/75-vyroci-narozeni-basnika-vaclava-hrabete-o-hrabecich-rocich-a-pravnich-krocich.html>>
- CHUCHMA, Josef. 2010. Legendami opředený básník Václav Hrabě vystupuje ze vzpomínek pamětníků [online]. Zprávy idnes.cz [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/legendami-opredeny-basnik-vaclav-hrabe-vystupuje-ze-vzpominek-pametniku-1li-zpr_archiv.aspx?c=A100918_224113_kavarna_chu>
- KOVÁŘÍK, Miroslav. 2016. *Jménem poesie* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.hutka.cz/veit/poesie.html>>
- KOVÁŘÍK, Miroslav. 2016. *O mně* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://mirek-kovarik.kama.cz/o_mne.html>
- Městské kulturní centrum Hořovice. 2016. *Hořovice Václava Hraběte* [online]. MKC Hořovice [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkc-horovice.cz/mkc-hvh.html>>
- MRÁZEK, Ondřej. 2010. Prokletý básník jazzového jara [online]. Literární noviny [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.literarky.cz/kultura/95-literatura/2081-proklety-basnik-jazzoveho-jara>>
- NÁHLÍK, Petr. 2005. Dnes je to 40 let od chvíle, kdy nás opustil Václav Hrabě. [online]. Folk time [citováno 8. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.folktime.cz/zajimavosti/dnes-je-to-40-let-od-chvile-kdy-nas-opustil-vaclav-hrabe.html>>

- Nakladatelství HOST. 2016. *Zamkni les a pojd'. Doslov Michala Jareše* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ukazky/zamkni-les-a-pojd>>
- NOHAVICA, Jaromír. 2016. *Archiv pod lupou* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/mladicka_basnirka/mladicka_basnirka.htm>
- VEIT, VLADIMÍR. 2016. *Variace na renesanční téma* [online, cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.hutka.cz/veit/variace.html>>